

NOVEMBRE - DÉCEMBRE 2023 N° 248

Բովանդակութիւն

Էջ 6 - Յորդանանի Շոուբակ ամրոցի հայերէն արձանագրութիւնները

Էջ 7 - 33-ում ստեղծուել է տարածաշրջանում հակահայկական քարոզչութեան դէմ պայքարելու գիտական հիմնադրամ

Ly 11 - Ի՞նչ կրնանք րնել

Eջ 12 - Յայաստանի կառավարութիւնը Մատենադարանին է ընծայել 15-րդ դարի աւետարան

էջ 15 - Երկրաշարժի առիթով ինքնիշխանութեան մասին

Էջ 17 - Ճանչնանք մեր բառերը. Ափ և ափն - Լոյս տեսաւ արեւմտահայ երաժշտութեան նուիրուած հատոր մը **Էջ 18** - «Քամփ Արմեն»ի հիմնարկեքի

արարողութիւնը **Էջ 20** - «Սերգէյ Փարաջանով. Չընդհատուած թռիչք» ցուցադրութիւն ԱՐԱՐԱՏ թանգարանում

էջ 22 - Ժևեւ և Լեման շրջանի Սուրբ Յակոբ Եկեղեցւոյ լուրեր

Sommaire

P. 2 - La tradition de la ferronnerie à Gyumri inscrite sur la liste représentative du patrimoine culturel immatériel de l'humanité

P. 3 - Aide d'urgence fournie par l'EPER aux réfugiés du Haut-Karabagh - Entretien avec Joëlle Herren Laufer

P. 5 - Colloque international à Erevan "De la destruction de masse à la reconsolidation identitaire collective"

P. 8 - Nouveau récit dans la propagande azerbaïdjanaise

P. 9 - Vente aux enchères caritative au bénéfice des Arméniens et des Artsakhiotes - Entretien avec Edmée Brunner - Lettre ouverte

P. 10 - *Le petit Arménien* de Jean-Baptiste Baronian

P. 13 - La tête dans les étoiles

P. 14 - Visite d'Artak Beglaryan à Genève

P. 16 - Portrait: Srbuhi Lissitsian

P. 19 - Alin Ozinian à Genève

P. 21 - "L'art d'être vivant. Retour en Arménie", nouveau film de H. Magnin

P. 23- Nouvelles de l'Ecole Topalian

P. 24 - Nouvelles de l'UAS

แคยและนับจะ

ARTZAKANK - ECHO

Bimestriel bilingue publié à Genève

2024: MULTIPLES DÉFIS À RELEVER

L'année 2023 entrera dans l'histoire des Arméniens comme une nouvelle date noire marquée par des pertes inestimables. Outre les lourdes pertes en vies humaines, le territoire considéré comme le berceau du peuple arménien, réduit à travers des siècles comme une peau de chagrin, a été de nouveau amputé à la suite de l'annexion de l'Artsakh par l'Azerbaïdjan.

Aujourd'hui, on ne peut plus parler d'une présence arménienne en Artsakh, où les Arméniens vivaient depuis la nuit des temps, tout comme au Nakhitchevan et dans les provinces arméniennes de l'ancien Empire ottoman, pour ne citer que les territoires vidés de leur population arménienne durant ces derniers 150 ans.

En ce début de la nouvelle année nos pensées vont aux nombreuses familles en deuil ainsi qu'à celles qui attendent leurs proches disparus de force ou détenus illégalement dans les geôles azerbaïdjanaises. Nous pensons également aux Artsakhiotes qui ont perdu tous leurs biens et essaient de construire une nouvelle vie en Arménie.

Nous débutons 2024 avec une grande inquiétude face aux défis gigantesques que l'Arménie doit relever pour assurer la sécurité de ses habitants. Sera-t-elle capable d'éviter une nouvelle guerre, une réelle menace que l'Azerbaïdjan brandit continuellement pour obtenir de nouvelles concessions de l'Etat arménien? Parviendra-t-elle à intégrer les réfugiés de l'Artsakh tout en défendant leur droit de retour sûr et digne sur leurs terres ancestrales avec la mise en place d'un mécanisme de garanties internationales? Comment neutraliser les visées de l'Azerbaïdjan, de la Turquie et de la Russie sur le "corridor de Zanguezour"? Comment lutter contre les plans diaboliques de Bakou d'annexer le sud de l'Arménie qui lui permettrait de tracer un continuum territorial jusqu'à la Turquie et d'obtenir le retour des réfugiés azerbaïdjanais en "Azerbaïdjan occidental", à savoir le territoire de l'Arménie, comme indiqué dans la déclaration adoptée par le Parlement

Avec les compliments de TAVITIAN Atelier de sertissage

Urauauva

LA TRADITION DE LA FERRONNERIE À GYUMRI INSCRITE SUR LA LISTE REPRÉSENTATIVE DU PATRIMOINE CULTUREL IMMATÉRIEL DE L'HUMANITÉ

© Ministry of Science, Culture and Sport of the Republic of Armenia

Dans le cadre de la 18e session du Comité intergouvernemental de sauvegarde du patrimoine culturel immatériel, qui s'est tenue à Kasane, République du Botswana du 5 au 9 décembre 2023, la tradition de la ferronnerie à Gyumri a été inscrite sur la Liste représentative du patrimoine culturel immatériel de l'humanité de l'UNESCO.

Depuis des siècles, la ferronnerie, art de création et de réparation d'objets en fer, est un élément identitaire et culturel essentiel de la ville de Gyumri, en Arménie. Pratiquement disparue d'Arménie au milieu du XXe siècle, cette pratique a survécu à Gyumri, où les habitants continuent à préserver les objets existants, tels que les treillis de fenêtre, les clôtures, les portails, les portes, les chandeliers et les lustres fabriqués par d'anciens maîtres, et à forger et utiliser les produits en fer dans leur vie quotidienne. Les ferronniers actuels, dont certains sont des maîtres de la cinquième ou de la sixième génération. jouent un rôle actif dans la sauvegarde et la transmission de la tradition de la ferronnerie urbaine, de son histoire, de ses connaissances et savoir-faire traditionnels. Ils transmettent généralement la pratique de manière informelle au sein de leur famille, en transmettant les savoir-faire et les styles de ferronnerie à leurs enfants et petits-enfants. Par ailleurs, la ferronnerie est transmise de manière formelle par le biais de musées communautaires et de deux établissements d'enseignement spécialisé : l'Académie nationale des beaux-arts de Gyumri et le Gyumri Craftsmanship College N° 1. Élément clé de

2024: MULTIPLES DÉFIS À RELEVER

>>> azerbaïdjanais le 26 décembre 2023 "sur le retour des Azerbaidjanais occidentaux dans leur patrie historique"? Comment obtenir le retour de tous les prisonniers de guerre et des autres personnes détenues par l'Azerbaïdjan, qui les utilise comme un moyen de chantage? Dans quelle mesure l'Arménie arrivera-t-elle à réformer son armée et à renforcer ses capacités militaires afin d'atténuer le déséquilibre des forces avec l'Azerbaïdjan? Réussira-t-elle à diversifier sa politique étrangère et ses échanges commerciaux et à réduire sa dépendance de la Russie?

Ajoutons à ces défis les autres problèmes tout aussi conséquents auxquels est confrontée l'Arménie sur les plans social, économique et psychologique, notamment après l'arrivée de plus de 100'000 personnes déplacées de force de l'Artsakh.

Chaque nouvelle année vient avec une lueur d'espoir et d'optimisme. Espérons que 2024 nous apporte, en Arménie et dans la diaspora, le courage et la sagesse nécessaires pour surmonter nos divergences et réunir nos forces et compétences pour soutenir la République d'Arménie contre les menaces qui pèsent sur son existence.

L'équipe d'*Artzakank* souhaite une excellente année 2024 à ses lecteurs et lectrices.

M.S.

l'identité architecturale de la ville de Gyumri, la ferronnerie est présente à l'intérieur comme à l'extérieur des bâtiments privés et publics et est associée aux valeurs de diligence, d'honnêteté, de travail équitable et de respect mutuel.

L'Arménie a ratifié la Convention pour la sauvegarde du patrimoine culturel immatériel en 2006. Par la suite, les éléments suivants ont été inscrits sur la Liste représentative du patrimoine culturel immatériel de l'humanité: Le Duduk et sa musique (2008), L'art des croix de pierre arméniennes. Symbolisme et savoir-faire des Khachkars (2010), L'interprétation de l'épopée arménienne «Les enragés de Sassoun» ou «David de Sassoun» (2012), Le lavash: préparation, signification et aspect du pain traditionnel en tant qu'expression culturelle en Arménie (2014), Le kochari, danse collective traditionnelle, L'écriture arménienne et ses expressions culturelles (2017), Le pèlerinage au monastère de l'apôtre Saint Thaddée (conjointement avec la République islamique d'Iran) (2020).

แกมแรงเรา www.artzakank-echo.ch

Rue de la Terrassière 58 - 1207 GENEVE-SUISSE Tél. +41(0)78 892 93 31 - artzakank@yahoo.com

Responsable de publication: Maral Simsar Prix d'abonnement annuel: CHF 30.- (6 numéros) CCP 12-17302-9 - IBAN CH-07 0900 0000 1201 7302 9

PREMAT S.A.

IMPORT & EXPORT

9, RUE DES ALPES CH - 1201 GENEVE TEL. 022 731 69 35

AIDE D'URGENCE FOURNIE PAR L'EPER AUX RÉFUGIÉS DU HAUT-KARABAGH ENTRETIEN AVEC JOËLLE HERREN LAUFER

L'entraide protestante suisse (EPER) a été parmi les premières organisations à fournir de l'aide d'urgence aux réfugiés du Haut-Karabagh dès les premiers jours de leur arrivée en Arménie. Pour en savoir plus, *Artzakank* a rencontré **Mme Joëlle Herren Laufer**, responsable médias et communication du Siège romand de l'EPER.

Depuis quand l'EPER est-elle présente en Arménie? Quels sont ses domaines d'activité et qui sont ses partenaires suisses, locaux ou autres?

L'EPER a démarré son action en Arménie en 1988, suite au tremblement de terre dévastateur qui avait frappé le pays. Elle a ensuite étendu son activité dans la région du Caucase du Sud. Au cours des 30 dernières années, l'EPER s'est attachée à améliorer les conditions de vie de la population rurale, marquée par le passé postsoviétique et désertée par la population active. Les projets visent surtout les paysan·ne·s et les personnes âgées isolées. L'EPER s'engage aussi à promouvoir une coexistence pacifique en travaillant avec la société civile, des journalistes et, plus particulièrement, la jeune génération grâce à l'organisation de camps pour la paix. Un dernier axe d'action de l'EPER est l'amélioration de la prévention des catastrophes.

Au fil des ans, l'EPER a construit un vaste réseau de partenaires locaux et internationaux, dont l'Agence de développement stratégique, l'ONG Shen, le Media Initiative Center, l'ONG Syunik Development, Armenian Round Table et Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) pour n'en citer que quelques-uns. L'EPER est également un membre actif du groupe de travail sur le plan de réponse aux réfugiés (Refugee Response Plan, RRP), sous l'égide du Haut-commissariat des Nations unies pour les réfugiés (HCR), ce qui facilite les efforts de collaboration avec d'autres parties prenantes ainsi que l'échange d'informations.

Suite au nettoyage ethnique qui a poussé la population du Haut-Karabagh à se réfugier en Arménie, l'EPER a fourni une aide d'urgence à ces personnes déplacées à hauteur de CHF 300 000, avec le soutien de nombreuses collectivités publiques, de fondations et de particuliers. Quelle aide avez-vous fournie?

La première phase d'aide, couvrant la période d'octobre à décembre, a consisté à apporter une assistance immédiate aux personnes déplacées de force qui sont arrivées épuisées et sans ressources en Arménie. Avec l'aide de son organisation partenaire Syunik Development, l'EPER a organisé des hébergements d'urgence dans la région de Vayots

Dzor pour 230 personnes. Des biens de première nécessité leurs ont été fournis, mais aussi des premiers soins psychologiques par des professionnel·le·s pour les aider à faire face aux traumatismes émotionnels et psychologiques subis. Par ailleurs, 1300 familles déplacées ont reçu de l'aide sous forme d'argent en espèces pour répondre à leurs besoins les plus urgents. C'est la forme la plus digne de soutien, car elle permet aux bénéficiaires de faire des choix en fonction de leur situation particulière.

Vie quotidienne (© EPER)

Par la suite, une partie de l'aide débloquée par le Canton de Genève en faveur des réfugié·e-s du Haut-Karabagh a été versée à l'EPER afin de soutenir ses activités humanitaires sur place à plus long terme, pour un montant de CHF 1,5 million. Concrètement, quels sont vos programmes d'aide dans ce contexte?

Cette deuxième phase d'action est prévue depuis décembre 2023 et s'étalera sur toute l'année 2024 grâce à un crédit spécial débloqué par le Grand Conseil du Canton de Genève. L'EPER se concentre sur l'inclusion sociale et économique des personnes déplacées, afin d'améliorer leurs perspectives de s'assurer des moyens de subsistance durables. Cela passe par leur insertion sur le marché du travail en Arménie.

L'EPER chapeaute l'action selon trois axes, chacun mis en œuvre avec une organisation partenaire différente en coordination avec les autorités et les autres actrices et acteurs humanitaires.

L'ONG Syunik Development poursuit l'hébergement d'urgence et la distribution de biens essentiels et de denrées alimentaires mis en place dans la première phase d'aide. Au total, 150 personnes parmi les plus vulnérables peuvent bénéficier de ces mesures, tout comme de soins psychologiques. À cela s'ajoute un accompagnement à la recherche de solutions de logement à long terme et l'amélioration de leurs compétences pour trouver un emploi.

AIDE D'URGENCE FOURNIE PAR L'EPER AUX RÉFUGIÉS DU HAUT-KARABAGH ENTRETIEN AVEC JOËLLE HERREN LAUFER

>>> L'ONG Armenian General Benevolent Union (AGBU) lance un programme de perfectionnement et de développement des compétences pour 1000 personnes déplacées, afin de faciliter leur accès au marché du travail. Ce programme est complété par un accompagnement personnalisé, la création de liens entre employeurs et employéees, mais aussi un soutien psychologique. Les personnes qui géraient leurs propres entreprises dans le Haut-Karabagh sont aussi encouragées à «relocaliser» ces dernières en Arménie.

Enfin, l'ONG Shen offre un soutien aux initiatives communautaires pour renforcer la cohésion sociale entre les communautés d'accueil et les familles déplacées à travers des micro-subventions à 40-50 groupes dans les communautés qui souhaitent mettre en place leurs propres initiatives. Ces initiatives atteindront 5000 personnes supplémentaires.

Retour de l'école (© EPER)

Quels sont les projets qui ont été réalisés à ce jour? Combien de personnes ont déjà profité de l'aide d'urgence de l'EPER?

Les actions d'urgence mises en œuvre jusqu'à présent ont permis de couvrir les besoins de près de 6850 personnes déplacées, en ciblant prioritairement les personnes les plus vulnérables, à savoir les femmes, les enfants, les personnes âgées, les personnes en situation de handicap ou souffrant de maladies. Ainsi, 230 personnes ont été hébergées, nourries et soignées, et 1300 familles ont reçu de l'argent chaque mois pour pouvoir s'alimenter et se procurer des biens essentiels.

Qui sont vos partenaires sur place et quelles sont leurs activités?

L'ONG Syunik Development est la plus grande ONG du sud de l'Arménie et un partenaire de longue date de l'EPER. Elle gère des projets d'urgence parallèlement à ses projets et à ses initiatives de développement à long terme.

L'ONG Armenian General Benevolent Union (AGBU) est la plus grande organisation arménienne à but non lucratif au monde, qui se consacre à la préservation de l'héritage arménien par le biais de programmes éducatifs, culturels et humanitaires. Elle a prouvé son expertise en matière de valorisation des compétences et l'employabilité avec ses projets Learn to Earn Artsakh (LEAP) et Women Coders. C'est un nouveau partenaire pour l'EPER.

Shen, quant à elle est une ONG spécialisée dans l'aide humanitaire et le développement social et économique en Arménie depuis 1991. Sa force est le renforcement des capacités communautaires et organisationnelles par la participation active de ses membres, ainsi que le plaidoyer pour une amélioration des politiques de lutte contre la pauvreté. Il s'agit d'un partenaire de longue date de l'EPER.

Soins dentaires (© EPER)

Disposez-vous d'une structure locale qui assure le suivi des programmes et la surveillance de l'utilisation des fonds?

Oui, c'est essentiel! L'équipe locale de l'EPER, basée à Erevan et enregistrée en Arménie, est la gardienne de l'exécution du projet, avec le soutien du bureau régional de l'EPER à Tbilissi, en Géorgie. Elle veille à ce que l'approche soit vigilante et inclusive en supervisant l'ensemble du processus. C'est elle qui application garantit la bonne des normes humanitaires, des réglementations nationales et des politiques internes de qualité. Une attention toute particulière est accordée à la sensibilité aux conflits. à la sélection des participant·e·s les plus vulnérables ainsi qu'à la prise en compte des conflits dans la gestion du cycle de projet. L'équipe fait le suivi des activités en temps réel, s'assure de la bonne collaboration des partenaires locaux et effectue des contrôles rigoureux, sachant qu'il faut pouvoir s'adapter à de nouveaux besoins et développements en tout temps. Par ailleurs, l'EPER a établi des politiques en termes de lutte contre la corruption et les détournements de fonds, de protection des enfants et de prévention de l'exploitation, des abus et du harcèlement sexuels.

COLLOQUE INTERNATIONAL À EREVAN "DE LA DESTRUCTION DE MASSE À LA RECONSOLIDATION IDENTITAIRE COLLECTIVE"

Du 28 au 29 octobre 2023 un colloque scientifique international multidisciplinaire a eu lieu au Matenadaran à Erevan sous l'égide de la diaspora arménienne de Suisse, avec le généreux soutien des fondations Armenia, Topalian et Philippossian & Pilossian.

Ce colloque, qui avait pour titre "De la destruction de masse à la reconsolidation identitaire collective", était organisé par un comité scientifique composé de Valentina Calzolari, Raymond Haroutiun Kevorkian, Irène Nigolian et Sarkis Shahinian.

La première table ronde sur le thème de Médecine et psychanalyse, modérée par **Irène** Nigolian, psychanalyste, médecin-psychiatre, membre formatrice de la Société suisse de psychanalyse, membre formatrice de l'association arménienne de psychanalyse (Suisse), a réuni Janine Altounian, essayiste et traductrice française, notamment traductrice des œuvres de Freud (France), Gilbert psychanalyste, Diatkine. médecin-psychiatre, titulaire formateur membre de la Société Psychanalytique de Paris (France), et Samvel Soukiasyan, médecin, professeur en psychiatrie, chef des services psychiatriques du Centre de réhabilitation psychosociale, professeur département de psychologie appliquée de l'université pédagogique d'Arménie de Kh. Abovyan (Arménie).

La deuxième table ronde, qui avait pour thème Anthropologie, sociologie et droit, était modérée par Raymond Haroutiun Kevorkian, historien, directeur de recherche émérite à l'Université Paris 8-Saint-Denis (France). Elle a réuni Arthur Atanesyan, professeur en sciences politiques, responsable de la chaire de sociologie appliquée, Université de Erevan (Arménie) et Sévane Garibian, professeure de droit dans les Universités de Genève et de Neuchâtel, spécialiste des crimes de masse (Suisse). La troisième conférencière annoncée dans programme, Hranush Kharatyan, ethnologue, l'Institut d'Archéologie chercheuse d'Ethnographie de l'Académie des Sciences de la République d'Arménie (Arménie), était absente et a présenté son exposé le lendemain.

Turcologie, rapatriement, psychanalyse, était le thème de la troisième table ronde, modérée par Sarkis Shahinian, architecte, traducteur, Secrétaire général du Groupe parlementaire d'amitié Suisse-Arménie (Suisse). Les participants étaient Vartan Marashlyan, ex-ministre adjoint de la diaspora, cofondateur de la fondation Repat Armenia (Arménie), Ruben Safrastyan, professeur, historien, Directeur de l'Institut des Études orientales de l'Académie des

sciences de la République d'Arménie, chercheurturcologue, (Arménie) et **Irène Nigolian**.

La quatrième table ronde ayant pour thème Histoire, littérature, philosophie, était modérée par Irène Nigolian et réunissait Raymond Haroutiun Kevorkian, Harry Koumrouyan, enseignant et directeur d'école, puis collaborateur du ministère de l'éducation du canton de Genève, écrivain, auteur de romans, de nouvelles et de livres pour enfants (Suisse) et Khachatur Gasparyan, professeur, Université d'Etat de Médecine Mkhitar Heratsi, chef du département de psychologie médicale (Arménie). Les deux autres conférenciers, Krikor Beledian, écrivain, auteur majeur de littérature arménienne contemporaine (France) et Valentina Calzolari, professeure de langue et de littérature arméniennes à l'Université de Genève, présidente de l'Association Internationale des Études Arméniennes (Suisse), étaient absents pour cause de maladie.

(Crédit photo: Azg)

Guerre et société était le sujet de la cinquième table ronde, modérée par Sarkis Shahinian. Les conférenciers qui y ont pris part étaient Jhirayr Amirkhanyan, colonel, auteur, représentant du Ministère de la Défense (Arménie), Svetlana Baghdasaryan, chercheuse à l'Université de recherche de la défense nationale auprès du Ministère de la Défense de la République d'Arménie, spécialiste scientifique en psychologie militaire (Arménie), Vicken Cheterian, historien, auteur, spécialiste des relations internationales (Suisse) et Aghasi Tadevosyan, anthropologue culturel, chercheur principal, Institut d'archéologie et d'ethnographie, Académie nationale des sciences (Arménie).

Le colloque, ouvert au public, a été retransmis en direct par zoom, permettant ainsi aux personnes intéressées de le suivre en ligne ou en différé.

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ ՇՈՈԻԲԱԿ ԱՄՐՈՑԻ ՅԱՅԵՐԷՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈԻԹԻԻՆՆԵՐԸ

Յորդանանի Շոուբակ ամրոցում յայտնաբերուած հայերեն արձանագրութիւնները, ըստ նախնական տուեալների, կարող են թուագրուել 17-18-րդ դարերով։ Այս մասին Երևանի պետական համալսարանի մշակութաբանութեան ամբիոնի ընդլայնուած սեմինարի ժամանակ յայտարարեց ամբիոնի վարիչ, հնագետ Դամլետ Պետրոսեանը, որը վերջերս է վերադարձել Յորդանանից։

Նա պատմեց, որ արձանագրութիւնները, որոնց մասին ինքն առաջին անգամ յայտնել էր Facebook-ի իր էջում նոյեմբերի 28-ին, այս տարուայ օգոստոսին յայտնաբերել են Ֆլորենցիայի համալսարանի գիտնականները։ Յամլէտ Պետրոսեանը երկար ժամանակ համագործակցում է Ֆլորենցիայի համալսարանի հնագէտների հետ, որոնք Յալաստանում մի բանի արշաւների են մասնակցում։ Յասկանալով, որ արձանագրութիւնները հայերէն են, արշաւախմբի ղեկավար Միկելէ Նուչոտին կապ է հաստատել Յամլէտ Պետրոսեանի հետ և հայ հնագէտների համար ուղևորութիւն կազմակերպել Յորդանան, նրանք տեղում գևահատեն nnwtugh ուսումնասիրեն գտածոն։

Ինչպէս պատմեց Յամլէտ Պետրոսեանը, Շոուբակ ամրոցը Յորդանանի ամենահզօր բերդն է, որը կառուցել են խաչակիրները 12-րդ դարում։ Մի քանի տասնամեակ անց ամրոցը գրաւել է սուլթան Սալահ ադ-Դինը։ Յայ հնագէտը յիշեցրեց, ի դէպ, որ Սալահ ադ-Դինը ծնուել եւ կրթութիւն է ստացել Դուինում։

Իտալացի հնագէտներն ուսումնասիրում են Յորդանանի պատմութիւնը՝ կապուած լատկապես խաչակիրների շրջանի հետ։ Չևայած այստեղ գտնուելու կարճ ժամանակահատուածին՝ խաչակիրները ստեղծել են նշանակայի ճարտարաաետական կառուցներ, որոնք հետագալում երկաո յիշեցրեց Կիլիկիայի հայկական թագաւորութեան կապերը խաչակիրների և Սայահ ադ-Դինի հետ և յաւելեց, որ Յորդանանի հայ համայնքը հին պատմութիւն ունի։

Խաչակիրների հեռանալուց յետոյ ամրոցը մի քանի անգամ նորոգուել և վերակառուցուել է։ Նրա պատերին պահպանուել են բազմաթիւ արաբերէն արձանագրութիւններ բերդի պատմութեան մասին. դրանք վերծանուել և ուսումնասիրուել են:

Դրանց մեջ հայերենով ոչ մի մակագրութիւն չկայ,նշեց Յամլետ Պետրոսեանը՝ յաւելելով, որ, այնուամենայնիւ, յաջորդ արշաւախմբի ընթացքում իրենք, անշուշտ, նորից կ'ուսումնասիրեն բերդի պարիսպները։

Խաչակիրները բերդում կառուցել են երկու բրիստոնեական եկեղեցի։

Աւելի մեծ եկեղեցու բակում մաբրման աշխատանքների ժամանակ էլ հենց յայտնաբերուել են հայերեն արձանագրութիւններով սայաքարերը։

Սալաքարերի յայտնաբերման վայրի ուսումնասիրութիւնը թոյլ է տալիս ենթադրել, որ այդտեղ կարող էր լինել գերեզմանոց, իսկ քարերը այդ գերեզմանատան ինչ-որ կրօնական շինութեան մաս են կազմել։

Յամլէտ Պետրոսեանը ունկնդիրների ուշադրութիւնը հրաւիրեց սալաքարերից մէկի սերիական համարի վրայ՝ 4108։ Այսինքն՝ այս տարածքում հազարաւոր նման բեկորներ կան, և բոլորը հաւաբւում, համարակալւում և մանրացնին ուսումնասիրւում են։

Սալերը կտրուած են աւազաքարից՝ մի քար, որը նման է մեր կրաքարին, բայց աւելի կարծր է։ Սալերի հաստութիւնն ու մշակման եղանակը նոյնական են, տառերը փորագրելու եղանակը, խորութիւնը նոյնպես, որից կարելի է եզրակացնել, որ արձանագրութիւնները կատարել է նոյն վարպետը, կամ գոնե դրանք արուել են նոյն ժամանակահատուածում։ Չնայած քարերը կոտրուածքի մասով իրար չեն կպնում, դրանք կարող են լինել մէկ պատի մաս, ենթադրում է Յամլէտ Պետրոսեանը։

Գրութիւնները վերցուած են յատուկ շրջանակի կամ կարտուշի մէջ։ Ըստ հնագէտի, հայկական վի-մագրութիւնում կարտուշը շատ հազուադէպ է հանդիպում։ Եւ, որպէս կանոն, հանդիպում է յիշատակային արձանագրութիւններում։

Արձանագրութիւններն արուած են հայ բոլորագիր գրին բնորոշ մեծատառերով, որը սերում է հին հայկական Երկաթագիր գրից։ Առաջին սալիկի վրայ կարելի է կարդալ Յակոբ կամ Յակուբ անունը։ Ըստ Յամլէտ Պետրոսեանի՝ մուսուլմանական միջավայրում միանգամայն հնարաւոր էր հայկական դասական անուանումների նման վերափոխումը. Երկրորդ սալիկի վրայ փորագրուած է շերբէզ անունը։

Եվ չնայած բոլորգիրը լայն տարածում է գտել 11-րդ դարից, դատելով այլ նշաններից, այդ արձանագրութիւնները կատարուել են 17-րդ դարից ոչ շուտ, պնդում է գիտնականը։ Նրա խօսքով, հնագիտութեան մէջ չկան քարերի վրայ արձանագրութիւնների թուագրման ճշգրիտ մեթոդներ. եթէ սալերը լինէին իրենց սկզբնական տեղում, ապա շինութեան տարիքը կարելի էր որոշել մշակութային շերտով։

33-ՈͰՄ ՍՏԵՂԾՈͰԵԼ Է ՏԱՐԱԾԱՇՐՉԱՆՈͰՄ ՅԱԿԱՅԱԿԱԿԱՆ ՔԱՐՈՉՉՈͰԹԵԱՆ ԴԷՄ ՊԱՅՔԱՐԵԼՈͰ ԳԻՏԱԿԱՆ ՅԻՄՆԱԴՐԱՄ

Տարածաշրջանում հակահայկական քարոզչութեան դէմ պայքարելու նպատակով Յայաստանում ստեղծուել է «Գեղարդ» գիտավերլուծական հիմնադրամը, իսկ հոգաբարձուների խորհրդի նախագահ է ընտրուել Յայաստանի գիտութիւնների ակադեմիայի նախագահ Աշոտ Սաղեանը։

Դիմնադրամը պէտբ է գիտական փաստերը հակադրի տարածաշրջանի պատմութիւնը խեղաթիւրելու բաղաբականութեանը և հակահայկական քարոզչութեանը։

Յիմնադրամի հիմնական նպատակն է նոր հետազօտական հարթակի ստեղծումն ու զարգացումը, Յայաստանի գիտական կազմակերպութիւններում իրականացուող հետազօտութիւնների արդիւնաւէտութեան բարձրացումը, գիտական և վերլուծական աշխատանքի խթանումը գիտական կազմակերպութիւններում և բարձրագոյն ուսումնական հիմնարկներում։

Բացի այդ, հիմնադրամը պէտք է դառնայ համախմբող հարթակ այն մասնագէտների համար, որոնք գիտահետազօտական և վերլուծական աշխատանք են իրականացնում հայագիտութեան և հասարակական գիտութիւնների ոլորտներում։

Լրագրողների հետ հանդիպմանը 33 ԳԱԱ նախագահ Աշոտ Սաղեանը յիշեցրել է Ադրբեջանի նախաձեռնութիւնը՝ ստեղծելու «գիտական հիմբ» այն փաստի համար, որ Յայաստանը իբր «Արևմտեան Ադրբեջան» է։

«Յայ և արտասահմանցի գիտնականները վրդովուած էին այս տեղեկութիւնից։ Սրանից յետոյ դիմում եղաւ ՅՅ վարչապետին. Արդիւնքում ստեղծուեց այս հիմնադրամը։ Երկար ժամանակ թէ՛ մեր հարևանները, թէ՛ միւս պետութիւնները պետական մակարդակով համակարգուած աշխատում էին մեր պատմութիւնը խեղաթիւրելու ուղղութեամբ։ Ուստի հիմնադրամի ստեղծումը յատկապէս արդիական է աշխարհաքաղաքական գործընթացների ֆոնին, որոնց էպիկենտրոնում տարածաշրջանային տեսանկիւնից, գտնւում է նաև Յայաստանը»,- նշել է Սաղեանը։

Նա կարծում է, որ 30 տարի Յայաստանը համարժէք աշխատանք չի տարել Ադրբեջանի կողմից տարածուող ապատեղեկատւութեանը հակազդելու համար, և այդ բացր պէտք է լրացուի։

Յիմնադրամի ղեկավար, ԳԱԱ Արևելագիտութեան ինստիտուտի նախկին տնօրեն Ռոբերտ Ղազարեանը կարևոր է համարում նաև ակտիվօրեն ներգրաւել միջազգային փորձագետների, հրաւիրել նրանց գիտական միջոցառումներին, ինչպես նաև Յայաստանից մասնագետներ ուղարկել արտերկիր։

«Բացի այդ, մենք պէտք է ավելի ակտիվ աշխատենք հեղինակաւոր պարբերականներում յօդուածներ տպագրելու, ինչպէս նաև գիտական հեռուստատե-

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ ՇՈՈͰԲԱԿ ԱՄՐՈՑԻ ՅԱՅԵՐԷՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈͰԹԻͰՆՆԵՐԸ

>>> Բայց այս դեպքում պետք է օգտագործել այլ մեթոդներ՝ համեմատել տարբեր արձանագրութիւնների հետ, որոնց թուագրութիւնը յայտնի է։ Եւ այժմ հետազօտողները պետք է համեմատեն այս սալաքարերը հայերեն արձանագրութիւնների հետ, որոնք պահպանուել են, օրինակ, Երուսաղէմում, Սպահանում, Յայէպում։

Ամփոփելով՝ Յամլէտ Պետրոսեանը նշեց, որ թէև այս արձանագրութիւնները պատմականօրեէն մեծ յայտ-նագործութիւն չեն, սակայն գտածոն կարևոր է մի բանի առումներով.

Նախ, դա ակադեմիական համագործակցութիւնն է և գիտնականների բարեվարբութիւնը, երբ իտալացի հնագետները չեն անտեսել անգամ նման փոբրիկ գտածոն և կապուել են իրենց հայ գործընկերների հետ։

Երկրորդ՝ Յայաստանում աշխատում են բազմաթիւ միջազգային արշաւախմբեր, որոնք բոլորն էլ ուսումնասիրում են հայկական յուշարձանները, սակայն հայ գիտնականները հազուադէպ են ուսումնասիրում այլ երկրների յուշարձանները։ Եւ սա կարող է լինել նման աշխատանքի սկիզբը։

Երրորդ կարևոր հանգամանքն այն է, որ Յորդանանում հայկական արշաւախումբը կարող է ուսումնասիրել այլ պատմական յուշարձաններ, ինչպես նաև թեկուզ փոբր, բայց հինաւուրց հայկական համայնքի մշակութային կեանքը։ ■

(ԱՆԿԱԽ)

սային հաղորդումներ կազմակերպելու ուղղութեամբ»,- նշել է նա։

Ղազարեանը յիշեցրել է, որ հարևան երկրները (Ադրբեջանն ու Թուրքիան) երկար ժամանակ աշխատել են տարածաշրջանի պատմութիւնը խեղաթիւրելու և այլ մարդկանց ժառանգութիւնը իւրացնելու ուղղութեամբ։

«Մեր մասնագէտներն ակտիվօրեն աշխատում են այս երևոյթին հակազդելու համար, սակայն այդ ջանքերն ակնյայտօրեն բաւարար չեն։ Ուստի այս աշխատանքի համար անհրաժեշտ է ստեղծել միասնական հարթակ։ Մենք պէտք է մէկ քայլ առաջ լինենք, կանխատեսենք այն ուղղութիւնը, որով կ'աշխատեն մեր հարևանները (Ադրբեջանն ու Թուրբիան)։ Մի քանի տարի առաջ ադրբեջանցիները համաժողով էին կազմակերպել՝ նուիրուած Ադրբեջանի և Լեհաստանի միջև դիւանագիտական յարաբերութիւնների հաստատման 550-ամեակին։ Սա պարադոքս է, բայց սա էլ է եղել»,- ընդգծել է հիմնադրամի ղեկավարը։

Նա մատնանշել է հարևանների (Վրաստան և այլ երկրներ) հետ համատեղ աշխատանքի կարևորութիւնը, որոնց ժառանգութիւնը ևս Ադրբեջանը փորձում է իւրացնել:

(news.am)

NOUVEAU RÉCIT DANS LA PROPAGANDE AZERBAÏDJANAISE

Le 11 novembre 2023, l'agence de presse officielle azerbaïdjanaise "Azertag" a publié un article détaillé sur le monastère Spitak Khach situé dans le village de Vank, dans la région occupée du Hadrut.

Monastère Spitak Khatch, 2015 (© G. Budaghyan)

L'article, citant l'historien azerbaïdjanais Muhabbat Pashaeva, affirme que pendant les "années d'occupation arménienne", la partie arménienne aurait revendiqué le "patrimoine culturel chrétien du Karabakh", tentant de le présenter comme arménien. Le monastère de Spitak Khach est cité en exemple. Une fois de plus, le site d'information azerbaïdjanais propage un thème clé de la propagande d'État azerbaïdjanaise, affirmant que le patrimoine culturel chrétien de l'Artsakh n'a aucun lien avec les Arméniens; il s'agit d'un héritage albano-outien, qui aurait été accaparé et arménisé. Ces thèmes bien connus circulent depuis longtemps. Cependant, dans cet article, la partie azerbaïdjanaise introduit un nouveau thème de propagande, suggérant que pendant les années soviétiques, les chercheurs azerbaïdjanais ont été confrontés à de "sérieux obstacles" qui les ont empêchés de mener des recherches sur le territoire du Karabakh. Selon Pashaeva, des opportunités ont maintenant été créées pour la "recherche objective de l'héritage chrétien albanais du Caucase".

Les déclarations de Bakou selon lesquelles les chercheurs azerbaïdjanais n'ont pas eu la possibilité de faire des recherches sur l'héritage chrétien du Karabakh pendant les années soviétiques laissent perplexe. L'oblast autonome du Haut-Karabakh, qui faisait partie de jure et de facto de l'Azerbaïdjan pendant cette période, était sous le contrôle direct et indirect du pouvoir en place. Les leviers administratifs, économiques, financiers et infrastructurels étaient entre les mains de Bakou, et tout désaccord avec le point de vue ou la politique officielle pouvait avoir des répercussions immédiates sur le terrain. Pendant les années soviétiques, seuls les chercheurs azéris avaient le droit de mener des recherches sur le territoire historique de l'Artsakh, et la plupart d'entre eux se concentraient sur des monuments sans rapport avec l'héritage culturel chrétien. Les collections scientifiques publiées par

l'Académie des sciences d'Azerbaïdjan pendant cette période n'évoquent qu'une représentation minimale des monuments historiques de l'Artsakh et de l'héritage chrétien.

Seuls quelques chercheurs azerbaïdjanais se sont intéressés à l'histoire de l'Artsakh, se concentrant sur une "écriture" biaisée de l'histoire de l'Artsakh et de l'Utik, excluant délibérément tout lien avec l'Arménie. La politique de correction et d'édition a pris de l'ampleur dans les années 1950 et s'est particulièrement accentuée dans les années 1960. La révision de l'héritage chrétien, de la culture et de l'histoire de l'Artsakh a été effectuée par des universitaires azerbaïdjanais tels que Z. Buniyatov, D. Akhundov, F. Mamedovan, R. Geushev, I. Aliyev et d'autres. Ces chercheurs ont développé des bases théoriques pour assimiler et déformer l'histoire, la culture et le patrimoine culturel de l'Artsakh, en mettant l'accent sur l'albanisation de l'Artsakh et de son patrimoine culturel.

Rashid Geushev était le seul à participer aux recherches archéologiques sur le "patrimoine culturel chrétien du Karabakh". Il a mené des "fouilles" au monastère d'Amaras, à Chankatagh, et dans ses travaux, il a fait référence au monastère de Gandzasar, à Dadivank et à d'autres monuments. Cependant, il a naturellement nié leur lien avec l'Arménie, les présentant comme albanais.

Certains scientifiques azerbaïdjanais ont également tenté d'étudier la culture des monuments de l'Artsakh, notamment D. Akhundov, R. Geushev, N. Rzaev, M. Khalilov. En outre, dans leurs travaux, ils ont fourni des exemples et des photos de divers khachkars dans l'Oblast autonome du Haut-Karabakh. Ce seul fait démontre que les chercheurs azerbaïdjanais n'ont rencontré aucun obstacle pendant les années soviétiques.

Cependant, dans l'ensemble, le patrimoine culturel de l'Artsakh a suscité peu d'intérêt. C'est le meilleur indicateur du fait qu'il n'était pas intéressant ou crucial pour la plupart des chercheurs azerbaïdjanais. En outre, au cours des mêmes années soviétiques, de nombreuses églises et monastères des régions de Kelbajar et de Lachin de la RSS ont été démolis par les autorités azerbaïdjanaises, et des dizaines de khachkars et de pierres tombales ont été brisés, sans que les chercheurs azerbaïdjanais ne réagissent.

Il convient de noter que pendant les années soviétiques, les autorités azerbaïdjanaises ont créé des barrières artificielles et des obstacles uniquement pour les chercheurs arméniens, pour lesquels il était dangereux de travailler dans des régions dépeuplées telles que Karvachar, Kashatagh, etc. Pendant les années soviétiques, seuls des individus pouvaient effectuer certains travaux dans la région autonome du Haut-Karabakh et il était impossible de parler d'expéditions arméniennes.

NOUVEAU RÉCIT DANS LA PROPAGANDE AZERBAÏDJANAISE

>>> Pendant les années soviétiques, de nombreux monuments situés sur le territoire de l'Oblast autonome du Haut-Karabakh n'ont pas été enregistrés et aucun document n'a été rédigé. Les monuments chrétiens qui s'y trouvent n'étaient pratiquement pas présentés dans les brochures touristiques, et seuls les monuments islamiques de Chouchi figuraient sur la carte touristique de l'Azerbaïdjan soviétique.

L'article parle également de chercheurs "albanaisoutis", qui n'auraient pas été autorisés par la partie arménienne à mener des recherches. Cette observation est pour le moins déconcertante. Qui sont les chercheurs albanais-outis qui n'ont pas été autorisés à travailler?

Les déclarations de Rafik Danakari, le chef de la communauté religieuse albanaise-outie, contiennent des thèses très dangereuses, notamment que certaines églises seront conservées, d'autres seront restaurées, et d'autres encore fonctionneront comme des musées. Une chose est sûre: sous couvert de restauration, les inscriptions arméniennes, les croix, les compositions de *khachkar*, les *khachkars* seront effacés, comme cela a été fait lorsque la partie azerbaïdjanaise a tenté de "restaurer et d'albaniser" les monuments pendant les années soviétiques.

Église de Vankasar (© Hrayr Bazé)

Parmi les monuments ayant retrouvé un "aspect restauré et historique" figure l'église située au sommet du mont Vankasar, dont les inscriptions arméniennes et les *khachkars* ont été grattés, les *khachkars* environnants ont disparu, et l'un d'entre eux, falsifié, a été placé dans un musée à Aghdam. L'église a subi des modifications extérieures qui n'étaient pas typiques de l'architecture paléochrétienne en général.

Ainsi, nous pouvons voir que la machine de propagande azerbaïdjanaise tente de présenter les chercheurs azerbaïdjanais comme des victimes, en prétendant que les Arméniens leur ont interdit d'explorer l'Artsakh pendant les années soviétiques.

(monumentwatch.org)
(Traduit de l'anglais par Artzakank)

Ndlr: L'article en anglais cite plusieurs sources: (https://monumentwatch.org/en/alerts/a-new-narrative-in-azerbaijani-propaganda-allegations-of-restrictions-on-azerbaijani-researchers-in-soviet-era-artsakh/

VENTE AUX ENCHÈRES CARITATIVE AU BÉNÉFICE DES ARMÉNIENS ET DES ARTSAKHIOTES

ENTRETIEN AVEC EDMÉE BRUNNER

Madame Edmée Brunner, vous êtes suissesse d'origine et vous avez souhaité apporter votre soutien à l'Artsakh et aux Arméniens. Pourquoi un tel projet? Qu'est-ce qui vous a animé?

Chanceuse grand-mère d'un enfant à moitié arménien et accrochée à ma cage dorée, le questionnement de ce privilège a effleuré un tant soit peu le vestibule de mon cerveau.

L'Arménie: une Reine «à la tour abolie». En la taisant on la tue, bien qu'elle soit notre petite sœur orientale.

L'effet dominos menace: l'Artsakh tombé, qu'adviendra-t-il alors de cette Reine-Souveraine? Ce silence est une mise à mort.

Le projet m'est apparu lorsque j'ai saisi la solitude, la menace qui pesaient sur le Haut-Karabagh, terre de grande Histoire, livré à l'indifférence du monde. Cela remonte exactement à un an.

Durant votre discours d'introduction lors de la vente aux enchères, vous avez indiqué que vous souhaitiez que le transfert d'objets soit le canal de communication pour l'Artsakh. Pourriez-vous en dire plus?

Les objets sont des ambassadeurs. Ils chuchotent. Ceci est d'autant plus vrai lorsqu'ils sont requis pour une cause. En transhumant, ils véhiculent un message. Chaque lot que j'ai recueilli était assorti d'échanges autour de l'Arménie, de l'Artsakh.

Avez-vous eu le résultat escompté et l'intérêt créé auprès des non-Arméniens?

Du rejet formel à l'accueil enthousiaste, j'ai arpenté toutes les gammes. Aujourd'hui prédominent les témoignages de sympathie témoignés par les deux communautés.

Parmi mes acolytes, très précieux pour la mise sur pied de cette vente, les non-Arméniens bien souvent n'étaient pas familiers de la question arménienne.

Quel montant avez-vous pu récolter grâce à cette vente et qui ira à un centre de réhabilitation à Goris pour enfants traumatisés et blessés?

Il y a d'une part le revenu de la vente aux enchères dont le montant s'élève à 20'850.- D'autre part, un compte dédié. Le montant de ce compte atteint 8'750.-

- 1) Nous allons participer à la construction d'un centre de réhabilitation pour enfants à Goris, sous l'égide de Santé Arménie où seront versés 20'000 francs.
- 2) Nous apportons une aide aux réfugiés de l'Artsakh. L'action est chapeautée par deux militants

VENTE AUX ENCHÈRES CARITATIVE AU BÉNÉFICE DES ARMÉNIENS ET DES ARTSAKHIOTES

>>> présents sur le terrain: Annie et Raffi Garibian, auxquels j'ai pu verser 8600 francs. Ce compte dédié reste ouvert. Il me permet de secouer des oreilles résistantes ou d'accueillir les retardataires. Les fonds iront aux réfugiés de l'Artsakh.

Souhaitez-vous partager des événements ou éléments qui vous ont marqués lors de l'année durant laquelle vous avez mis en place un projet d'une telle envergure?

J'ai eu affaire à des personnes de très belle envergure.

Merci à ma communauté pour ses libéralités, merci aux Arméniens pour leur soutien et leur cordialité. Mon souhait: que d'autres «étrangers» s'en mêlent! La communauté arménienne donne sens dessus dessous. Il est remarquable que la petite terre d'Arménie ait pu absorber les réfugiés de l'exode. Cela a un prix. Aidons-les. N'oublions pas l'Arménie!

(Entretien réalisé par Miganouche BAGHRAMIAN)

OPINION

LETTRE OUVERTE

par Berdj PAPAZIAN

Chers compatriotes arméniens de sang ou de cœur,

La vente aux enchères a eu lieu, elle s'est tenue comme prévu et maintes fois annoncée samedi passé sous l'église Saint-Hagop, une semaine après la kermesse annuelle.

Pas loin de septante personnes intéressées par son objectif s'y sont rendues, soit une cinquantaine d'enchérisseurs, des amis, des connaissances d'amis, mais qu'une poignée d'Arméniens, six ou sept!

De quoi être surpris, dépité et même fâché. Les amis, des Genevois, eux s'étonnaient et m'ont questionné: mais comment se fait-il? Oui, pourquoi les Arméniens ne sont- ils pas venus? Quelques-uns se sont excusés en dernière minute, d'autres formant une large majorité sont restés d'une étrange discrétion.

Heureusement, l'opération a permis de faire mieux que ce dont nous pouvions rêver, grâce aux Genevois et pour les Arméniens. Alors, devinez à qui il faut dire merci!

Certes, ce jour-là il y avait la course de l'Escalade, Genève et sa vieille ville étaient en fête pour rappeler son histoire et réjouir sa population. Alors les Arméniens, ont-ils choisi de courir au froid ou de se calfeutrer pour éviter le trafic, à moins d'avoir déjà contribué par des dons à telle ou telle action en faveur de l'Arménie?

Il est vrai que les IBAN de nombreuses associations défilent dans les mails et media pour soutenir la cause et panser le drame arménien. Il est également juste de choisir son mode d'aide humanitaire sans se disperser.

Nouvelle parution

Jean-Baptiste Baronian LE PETIT ARMÉNIEN

Pourquoi Alexandre, qui a douze ans, est-il renvoyé du collège, où il se sent pourtant si bien et où il compte de nombreux amis? Parce qu'il est chahuteur, parce qu'il est un cancre ou parce qu'il est un étranger, un petit Arménien, dont la famille s'était installée à Anvers dans les années trente? Lui, il n'a rien vu venir. Il aime le sport, le football notamment. Il aime les mots rares et curieux ainsi que les noms de gens illustres, dont il entend parler autour de lui comme Ludwig van Beethoven, Buster Keaton, Maurice Chevalier ou Agatha Christie. Il les collectionne. Et il aime les siens - sa mère pardessus tout. Une chronique tendre, merveilleux rejoint l'impertinence pour restituer une enfance perdue et retrouvée dans un récit pour une grande part autobiographique. Un témoignage rare sur la vie et le statut d'une famille de réfugiés arméniens en Belgique.

«Maman, mon père et ma grand-mère ont fui les massacres des Arméniens en Turquie pour venir vivre en Belgique où ils seraient considérés comme des réfugiés politiques. Ils n'auraient pas la nationalité belge. Ils n'auraient du reste aucune nationalité du tout. Ils seraient sans-patrie. Apatrides.»

Jean-Baptiste Baronian est un écrivain belge de langue française. Il a travaillé de nombreuses années dans l'édition et il est membre de l'Académie royale de langue et de littérature françaises de Belgique et président des Amis de Georges Simenon. Son œuvre compte près d'une centaine de publications dans divers domaines.

(Paru aux Editions Parenthèses)

Mais s'il s'agit de sentiment national plus que de bonne conscience, ne vaudrait-il pas mieux en effet se coordonner et harmoniser nos actions? Tant d'énergies investies mériteraient d'être davantage planifiées et ciblées, d'autant plus que nous œuvrons pour une nation qui se targue d'être unie depuis des millénaires. A se demander si ce peuple qui souffre du déni de reconnaissance du génocide ne peut que générer des individus qui ont besoin d'une individuelle même reconnaissance lors d'actions communautaires?

En l'occurrence, cette vente aux enchères a été pensée par une Genevoise en faveur de l'Arménie, elle a été conçue en tant qu'événement unique et ponctuel, misant sur un rassemblement de personnes et un partage convivial de pensées et sentiments touchant à notre Arménie. A ce titre, il est regrettable que la communauté arménienne ait pour-ainsi-dire tourné le dos à soi-même.

Avec mon admiration et ma plus grande gratitude envers Madame Edmée Brunner. ■

<u>Ndlr:</u> Les opinions exprimées dans cette lettre n'engagent que leur auteur et ne sauraient être attribuées à la rédaction d'Artzakank.

Ի՞ՆՉ ԿՐՆԱՆՔ ԸՆԵԼ

Մարուշ ԵՐԱՄԵԱՆ

Վերջին ամիսներուն, մանաւանդ Արցախի պարպումեն եւ պաղեստինեան պատերազմը սկսելեն ետք, շատ տարբեր երկիրներե եւ տարբեր ազգութեան պատկանող ժողովուրդներե յաճախ կը լսենք այս խօսքը՝ «ես մեկ հոգի եմ, մինակս ի՞նչ կրնամ ընել աշխարհի այս իրարանցումին մեջ», որ խորբին մեջ դասալքութեան թունդ արտայայտութիւն է։

Այնքա՜ն բան կայ ընելիք. օրինակ չե՞ն պաղեստինցիները, որոնք իրենց պայքարին սկիզբեն, երբ տեսան թէ աշխարհի նոր համակարգը լրատուական ծանուցումներով կ՛ընթանայ, կրցան ծանուցողական այնպիսի ցանց մը ստեղծել իրենց դատին համար, որ այսօր աշխարհը ոտքի կանգներ է զիրենք, իրենց հողը եւ այդ հողին վրայ արժանապատիւ կերպով ապրելու իրենց իրաւունքը պաշտպանելու:

Շատ բան կայ ընելիք մեզի համար. մենք, մեր փոքր թիւով (թէկուզ Սփիւռքը եւս հաշուելով՝ տասը միլիոն, իրենց քանի՞ միլիոնին դէմ, դո՛ւք հաշուեցէք) եւ մանր համարուող քայլերով, կրնա՛նք շատ բան րնել։

Առաջինը, որուն մասին պէտք է մտածենք, համացանցն է, իր շատ մեծ հասողութեամբ եւ ազդելու մեծ ոյժով:

Ա. Google-ի վրայ մեր վայրերուն անունները ամեն օր կը փոխուին թշնամի կայբերու կողմե. նոյնիսկ Երեւանի սրտին վրայ գտնուող կառոյցները որպես ազերիական վայրեր կը ներկայացուին։ Յետեւող, պատկան կողմերը զգուշացնող եւ իրազեկող բանակի մը պետք ունինք, որովհետեւ իրենք մեծ թիւով, մեծ լրջութեամբ եւ ջանասիրութեամբ ձեռ-նարկեր են այս աշխատանքին։ Այս մասին գրած է հայաստանաբնակ սփիւռքահայ երիտասարդ մը՝ Ա. Գ. Երամեան.

«Այս անգամ Աբովեան 17 հասցէին անունին հարցն է, ինչպես կը տեսնէք լուսանկարին մէջ. ամեն մարդ պե՛տք է մտածէ թէ ի՛նչ կրնայ ընել. մեկը պետք է կապ հաստատէ Google-ի մէջ հայ աշխատողներու հետ եւ Երեւանի ու այլ մարզերու անունները փոխելու կարելիութիւնը փակէ այդ տարածքին մէջ։ Եթէ չհամագործակցինք Google-ի հետ, կը կորսնցնենք Google Քարտեզներու ճակատամարտը։ Կը խնդրեմ որ տարածէք եւ այս աշխատանքը դարձնեք առցանց պատերազմի առաջնահերթութիւնը»։

Բ. Թրբական ապրանբը նոյնիսկ մեր վրայ «կը բալեցնեն», եւ մենբ, տեղեակ չըլլալով, որպես հայկական կը գնենբ եւ կը տարածենբ։

Ասոր որպես օրինակ Աննա Մկրտչեանի Էջեն Գոհար Ասատրեանի գրութիւնը ձեր ուշադրութեան կը յանձնեմ, որովհետեւ իրապե՛ս մեծամասնութիւնը տեղեակ չէ կատարուածեն.

«ԲԱՑԱՌԷՔ ԱՅՍ ԿՏՈՐՆԵՐԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ ՁԵՐ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿ: ԻՆՉՈ՞Ի Որովիետեւ

- 1. Այս կտորները արտադրւում են Թուրբիայում՝ Յայաստանի մշակոյթին հետ որեւէ կապ չունեն։
- 2. Իրենց մէջ չեն ներառում կամ մասամբ են ներառում հայկական որեւէ նախշ (մասամբ ներառում են, որովհետեւ մի ձեւ պիտի արդարացուի իրենց գոյութիւնը մեր շուկայում)։
- 3. Սա պատկանում է թշնամու կողմից կիրառուող «փափուկ» զէնքի դասին, ինչպէս նրանց կողմից նկարահանուող տարատեսակ հայկականը աղաւաղած ֆիլմերը:
- 4. Այս անձաշակութիւնը մի՛ անուանէք տարազի կտոր (տարազ նշանակում է որեւէ տարածաշրջանը խորհրդանշող հագուստ, իսկ սա ո՛չ տարածաշրջան է խորհրդանշում, ոչ էլ դրանով կարելի է հագուստ կարել):
- 5. Աղաւաղուած տեղեկութիւն պարունակող անճաշակութեամբ հենց փոբրուց երեխաների աչքը մի՛ սովորեցրէբ այս լաթի գոյութեանը իրենց առօրեայում։
- 6.Այս կտորները թշնամին օգտագործում է իր միջոցառումների ժամանակ՝ իբրեւ ազգային տարր պարունակող կտոր ու եթէ այդ միջոցառման ժամանակ որեւէ հայ մօտենայ ու հարցնի՝ ինչո՞ւ էք մեր տարազի կտորը փռել ձեր սեղանին, կը ստանայ հետեւեալ պատասխանը՝ ՍԱ արտադրում ենք մենք մեր ազգային նախշերով։ Կը կարողանա՞ք ապացուցել, որ դա մերն է, ո՛չ, որովհետեւ նախ արտադրող երկիրը Թուրքիան է, երկրորդ՝ այդ կտորի մէջ մեր մշակոյթից ոչինչ կայ։
- 7.Պարտադիր ականջալուր եղէբ մասնագէտների կարծիբին»:
- Գ. Մեր երաժշտութիւնը ազատօրեն կ'օգտագործուի թե՛ թուրբերու, թե՛ ազերիներու կողմե. ո՞վ տեր պիտի կանգնի անոր եւ ո՞վ պիտի զգուշացնե հանրային կարծիբը։
- Դ. Ուշադրութիւն դարձնել թէ ի՛նչ կը ցուցադրուի թանգարաններու մէջ, եւ կարելիութեան պարագային այդ ցուցադրութիւնները տանիլ միջազգային թանգարաններ։ Օրինակ. 30 Յոկտեմբերին Մոսկուայի Պուշկինի անուան թանգարանին մէջ տեղի ունեցած է շատ կարեւոր ցուցադրութիւն մր, որ կր կրէ «Ուրարտուի թագաւորութիւնը. հին Յայաստանի ժառանգութիւնը. Ուրաշտու-Չարմինուա - Արմինա» խորագիրը եւ ուր ցուցադրուած են այնպիսի կարեւոր նմոյշներ, ինչպես Երեւան քաղաքի ծննդեան վկայականը հանդիսացող Սարդուրի Բ. արբային սեպագիր արձանագրութիւնը։

ปุคอุนุจนุับจ

Ի՞ՆՉ ԿՐՆԱՆՔ ԸՆԵԼ

>>> Էրեբունի թանգարանի տնօրեն Միքայել Պատալեան բացման նախորդող մամլոյ ասուլիսին ընթացքին ըսած է.

«Այս ցուցադրութիւնը կը ցոլացնէ Յայաստանի նախաուրարտական, ուրարտական եւ յետուրարտական շրջաններու ժառանգութիւնը»։

Բացման յաջորդ օրը՝ 31 Յոկտեմբերին Պատալեան ելոյթ ունեցեր է դասախօսութեամբ մը՝ «Ուրարտուի Պետական Կրօնը» խորագիրով։

Այս ցուցադրութիւնը բաց է մինչեւ 28 Յունուար 2024։

Յարց պիտի տաք, թե ի՞նչ կրնանք ընել. կրնանք այս մասին եղած թղթակցութիւնը թարգմանել՝ անգլերեն, ֆրանսերեն, արաբերեն եւ քանի մը այլ լեզուներու (թղթակցութիւնը երկար եւ բարդ չէ) եւ զայն դնել մեր դիմատետրեան էջերուն, որպեսզի մեզմէ իւրա-քանչիւրին բարեկամները եւս կարդան։ Ի վերջոյ նման գրութիւններով չէ՞ նաեւ որ միջազգային կարծիք կր ձեւաւորուի։

- Ե. Մեր ծնողներուն, մեծ ծնողներուն եւ պապերուն լուսանկարները հաւաքել, տուեալները արձանագրել, դիմատետրի էջին դնել եւ յետոյ ղրկել «Յուշամատեան» կայբէջին, պահ տալու համար, նկատի առնելով որ գրեթէ մեր բոլորին նախահայրերը Արեւմտահայաստանէն կու գան, միջոց մը եւս հատատելու մեր ծննդավայրերուն պատկանելիութիւնը։
- 2. Արցախի պարպումին տխուր առիթով կարգ մը նամակներ յղուեցան միջազգային որոշ կառոյցներու. այդ նամակները գտնել, եւ զանոնք կրկին-կրկին հրատարակել կայքէջերու մէջ։
- E. Մեր թշնամիներեն մանաւանդ ազերիներեն կարեւոր թիւ մը որպես հայ ելոյթ կ'ունենայ, որովհետեւ լաւ հայերեն գիտե. անոնք տարբեր միջոցներ կ'օգտագործեն երբեմն մեր գրառումները ջնջելու, երբեմն վատ բաներ գրելու հայերու էջերուն, երբեմն ժխտականօրեն արտայայտուելու Արցախի մասին եւ կրկնելու ինչ որ իրենց նախագահը առիթչի փախցներ կրկնելու։ Յետեւաբար հետեւիլ նման գրառումներու եւ պետք եղածր ձեռնարկել։
- C. Միջազգային հրապարակին վրայ կան տարբեր մասնագիտութիւններու տէր բազմաթիւ հայեր, որոնց կարելի է լծել ծանուցողական կառքին, Արցախի վերջին պարպումին վաւերական պատկերը կարենալ տալու եւ համոզելու աշխարհին, որ ա՛յդ է ճշմարտութիւնը, եւ ոչ՝ ազերիական սուտերով յագեցած իրենց լսածն ու տեսածը։

Կը յիշէք, չէ՞, թէ ի՞ևչ մեծ արշաւ կազմակերպած էր Քիմ Քարտաշեան Եղեռնի հարիւրամեակին, մինակը, մինչեւ ծայր օգտագործելով իր բոլոր լծակները։

Այս բոլորը հակակշռել պետք է։

Բայց նախ պէտք է ծանօթ ըլլանք իրերու էութեան, ծանօթ ըլլանք մեր համաշխարհային դէմքերուն, գիտնանք անոնց հասնելու եւ զիրենք համոզելու միջոցները, ապա կազմակերպուինք, միակամ ըլլանք եւ գիտնանք թէ ե՛րբ ի՛նչ պէտք է ընենք։

Կրնաբ համաձայն ըլլալ կամ ոչ, բայց եթէ այս ցանկէն իւրաբանչիւրս երկու կէտ իրագործէ, թերեւս

ՅԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈԻԹԻԻՆԸ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ Է ԸՆԾԱՅԵԼ 15-ՐԴ ԴԱՐԻ ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Մեսրոպ Մաշտոցի անուան հին ձեռագրերի թանգարան-ինստիտուտը (Մատենադարան) 33 կառավարութիւնից նուէր է ստացել 15-րդ դարի թանկարժէբ Աւետարան, յայտնում է կառավարութեան մամուլի ծառայութիւնը։

(© primeminister.am)

«Մենք նաև նպատակադրուել ենք, որ սա առանձին վերցրած իրադարձութիւն կամ քայլ չլինի։ Յաջորդ տարուայ պետական բիւջէում միջոցներ ենք նախատեսել նման ձեռքբերումների համար, որովհետև իսկապէս սա այն դէպքն է, երբ կառավարութիւնը Մատենադարանի դրդմամբ և յուշումով շատ արագ արձագանգեց։ Կարևոր է, որ այս արագ արձագանգման օրինակն ունենանք որպէս գործելակարգ բոլոր այն դէպքերի համար, երբ ունենք հնարաւորութիւն մեր հոգևոր, մշակութային արժէքները պահպանելու, պաշտպանելու, վերադարձնելու։ Սա մեր կարևոր քաղաքական ուղղուածութիւններից մէկն է, որը մենք պէտք է զարգացնենք»,- ասել է Յայաստանի վարչապետ Նիկոլ Փաշինեանը։

Մատենադարանին ընծայաբերուող ձեռագիրը գրուել է Վասպուրականի Առբերդի Սուրբ Աստուածածին վանքում, որը գտնւում է Նարեկավանքից ոչ հեռու և բացառիկ է այն հանգամանքով, որ Առբերդի հռչակաւոր վանքից պահպանուած եզակի ձեռագիր է ու հարուստ է նաև նկարազարդումներով՝ աւետարանիչների պատկերներ, կիսախորաններ, լուսանգացարդեր։

Այժմ աւերակ այս վանքում գրուած ու ծաղկուած մատեանը միակ վկան է այդ վանքում հայ ժողովրդի կերտած մշակոյթի և զարգացած գրչական աւանդոյթների։ Ձեռագիրը գրել է Իզիտ անունով գրիչը 1405 թ., որից մեզ մինչ օրս յայտնի է եղել միայն մէկ Աւետարան՝ ընդօրինակուած Նարեկա-վանքում 1420 թ., և որը պահւում է Մատենա-դարանում։ Եւ այսօր՝ հարիւրաւոր տարիներ անց, նոյն գրչի երկու ձեռագրերը գտնւում են Մատենադարանում։ ■

դրական արդիւնքներու հասնինք։ Լաւ է ուշ, քան՝ երբեք ...

Մ. Ե.

LA TÊTE DANS LES ÉTOILES

par Philippe DERSARKISSIAN

Nous sommes dans le sud de l'Arménie, dans la région de Syunik, à 40 km de Sissian et à 240 km d'Erevan, à une altitude de 1'770 mètres. J'ai gardé de ce lieu que mon beau-père, Sergei, m'avait fait découvrir en 2010, un souvenir puissant, et même poignant! Zorats Karer aussi nommé «Karahunj», très souvent comparé à Stonehenge ou même Carnac en France (Bretagne), fait donc partie de ces sites pour lesquels nous ne pouvons qu'ébaucher des hypothèses.

En 2016, le très sérieux magazine «National Geographic» qualifie ce complexe mégalithique de Karahuni comme l'un des plus anciens observatoires du monde. Pour reprendre les termes exacts du magazine: Karahunj est même unique dans son genre car nous trouvons des menhirs, des cromlechs (mot d'origine bretonne qui signifie «pierres rondes» et en fait: un monument mégalithique formé d'un cercle de menhirs) et encore des dolmens et pour finir des vestiges de forteresses cyclopéennes c'estd'anciennes structures architecturales caractérisées par l'utilisation de très grandes pierres brutes, massives, assemblées sans mortier. Le terme «cyclopéenne» fait référence à la légende des cyclopes (mythologie grecque) lesquels étaient dotés d'une force qui dépassait l'entendement.

Tout cela, ici, devant moi, 223 menhirs, sur un site de 7 hectares, tout à la fois «religieux» et scientifique un lieu séculaire de 7'500 ans. Pour vous situer cette période dans le temps: Ces monolithes sont antérieurs de 3'500 ans à ceux de Stonehenge et furent érigés 300 ans après les pyramides égyptiennes.

Comment, un jour d'il y a 7'500 ans, des hommes se regroupèrent-ils et décidèrent d'organiser, de construire, d'agencer, un tel endroit? Et pourquoi?

Ces menhirs sont en basalte et d'une taille allant de 0,5 mètre à 3 mètres et pèsent jusqu'à 10 tonnes. Pour 86 d'entre eux, et à 15-20 cm de leurs sommets, un trou de 4-5 cm de diamètre les transperce de part en part permettant l'observation

équinoxes, des solstices, des constellations, une, en particulier, la constellation d'Orion que l'on peut observer par le trou de la plus haute pierre, durant la nuit du 10 au 11 août.

Pour vous décrire l'endroit en quelques mots, nous trouvons un cercle couvert de pierres. En son centre un reste de forteresse et tout autour les 86 menhirs qui permettent l'observation de la voute céleste en fonction de leur orientation.

Une «ficelle de pierre» (de simples menhirs) coupe ce cercle et aussi trouverez-vous ici et là d'autres pierres érigées et autres dolmens.

Ainsi chaque année, des jeunes mais aussi des plus anciens viennent se réunir ici, une communion populaire pour observer la constellation d'Orion, un ensemble d'étoiles qui tracent une figure lorsqu'on les relie par des lignes.

Ici, il s'agit d'un archer avec son arc bandé que nous, Arméniens, assimilons à Haïk le père de notre nation, suivant notre légende, et cette fameuse nuit du 10 au 11 août, toute cette population réunie à Karahunj fête le nouvel an arménien païen qui marque tout simplement la fin des récoltes estivales en chantant et en dansant ensemble un *kotchari*.

Une pratique ancestrale revît grâce à une communauté désireuse de redécouvrir et réaffirmer son héritage.

Mais...Karahunj! En voilà un drôle de nom! Il signifierait «Les pierres («kar» mais là vous saviez déjà, je pense!) et Hunj veut dire «sonner» en arménien.

Les «pierres sonnantes», j'avoue qu'à ce niveau je ne suis pas plus avancé mais nous avons un début de piste, alors je creuse, moi aussi...

En France, nous pouvons trouver des «pierres sonnantes» dans la vallée des Saints en Bretagne, ou le site mégalithique de Carnac que j'ai cité plus haut. Ainsi ces lieux renferment des roches capables de produire des sons particuliers lorsqu'elles sont frappées et émettent des vibrations qui résonnent à une fréquence spécifique utilisée à des fins artistiques, culturelles et puis j'ose le mot: religieuses.

Ceci est possible uniquement avec certaines variétés de pierres calcaires, de quartz ou de basalte. Le même phénomène et pratiquement les mêmes menhirs alignés à Carnac et à Karahunj! Curieux que Carnac ne s'écrive pas Karnac, non?

Quand je visionne les danses bretonnes au hasard de mes changements de chaines compulsifs, je le répète souvent à Naira: «T'as pas l'impression qu'ils nous ont aussi piqué notre *kotchari*, les Bretons?»

LA TÊTE DANS LES ÉTOILES

>>>

Plus sérieusement tout cela m'interroge. Quels liens peuvent avoir des civilisations qui créent des sites similaires à des milliers de kilomètres de distance les unes des autres?

Pourquoi des personnes se réunissent aussi à Stonehenge à l'aube des 20 et 21 juin pour observer et se redynamiser avec l'astre solaire qui brille en inondant de sa flavescente lumière ce lieu qui serait un calendrier solaire?

Alors pour Karahuni, je reste persuadé que ces hommes avaient ce désir d'observation scientifique, l'étude de la voute céleste, de la lune pour leur subsistance, dans un premier temps, simplement pour organiser un calendrier des semences... mais aussi Karahuni joignait l'utile à l'agréable car, et je le ressens ainsi, il est un site de communion, de croyance, de lien social.

L'œil pour l'observation scientifique et les fréquences de sons divers pour la méditation et cette osmose (l'Homme n'est guère qu'un animal social).

Ces personnes qui se rassemblent ici, chaque année, ne le font pas que pour raviver une croyance païenne: Elles dansent et chantent spontanément alors que finalement Karahunj ne devrait être qu'un lieu de pierres érigées il y a 7'500 ans et aujourd'hui, sans grand intérêt.

C'est loin d'être le cas, mais vous devrez aller sur place pour le comprendre.

Vous avez la tête dans les étoiles et comme vous me lisez en janvier 2024, à tous je souhaite un joyeux Noël (celui du 6 janvier) et mes meilleurs vœux de bonheur et santé.

Le 25 décembre, savez-vous comment dit-on «joyeux Noël» en arménien?

Shnorhavor Surb Tsnund!

Ph. D.

6 janvier 2024

VISITE D'ARTAK BEGLARYAN À GENÈVE

Du 14 au 16 novembre 2023, Monsieur Artak Beglaryan, ancien Ministre d'État et ombudsman de la République d'Artsakh, était de passage à Genève pour participer à un évènement en marge de l'examen de la situation des droits de l'homme en Azerbaïdjan dans le cadre de la 44e session du groupe de travail sur l'Examen Périodique Universel (EPU) du Conseil des Droits de l'Homme.

(Crédit photo: CSI)

Cet évènement était organisé par Armenian Relief Society (ARS) (Association de secours arménienne), sous le titre de Artsakh's (Nagorno-Karabakh) Road to Recovery: Holding Azerbaijan Accountable (La voie de la restauration d'Artsakh: Tenir l'Azerbaïdjan pour responsable) et était modéré par Dr. Kevork Hagopjian, représentant de ARS au Conseil des droits de l'homme. Les intervenants étaient le professeur Luis Gabriel Moreno Ocampo, premier procureur de la Cour pénale internationale, Mme Irène Victoria Massimino, co-fondatrice de l'Institut Lemkin pour la prévention du génocide, Dr. Ani programme Ghazaryan-Drissi, responsable de auprès du Conseil œcuménique des églises ainsi que M. Artak Beglaryan. Ce dernier a décrit les circonstances qui ont forcé la quasi-totalité de la population arménienne d'Artsakh à fuir vers l'Arménie fin septembre 2023.

Profitant de la présence de M. Beglaryan à Genève, l'Union Arménienne de Suisse (UAS) a organisé une conférence de presse qui a eu lieu le 15 novembre 2023 à la Maison internationale des associations. L'ancien Ministre d'État de la République d'Artsakh a exposé les retombées du crime contre l'humanité commis à l'encontre des Arméniens du Haut-Karabagh, notamment en évoquant des cas de soldats torturés, de rapt de civils, de disparitions forcées et d'enlèvement de dirigeants politiques. Il a été suivi par Sébastien Desfayes, député au Grand Conseil de Genève, chef de groupe du Centre, qui s'est penché sur le droit international et le destin des Arméniens du Haut-Karabagh. Puis, Sylvain Thévoz, député socialiste au Grand Conseil de Genève, a présenté en détail l'aide humanitaire octroyée >>>

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԱՌԻԹՈՎ ԻՆՔՆԻՇԽԱՆՈͰԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Shanwl ՊԱՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

1988-ի աւերիչ երկրաշարժը, որի 35-ամեայ տարելիցն է լրացել այս օրերին, լրջագոյն քննութիւն էր մեզ համար։

Պետք էր որոշում կայացնել՝ դառնում ենք խղճմտանքի, կարեկցանքի արժանի զո՞հ, որին բոլորը պէտք է օգնեն, թէ՞ ինքնուրոյն դիմագրաւում ենք բնական աղէտի նետած մարտահրաւէրը։

Աշխարհը ոտքի կանգնեց եւ միահամուռ օգնութիւն ցուցաբերեց աղէտից տուժած Յայաստանին։ Դա, սակայն, ոչ միայն հումանիզմի եւ կարեկցանքի դրսեւորում էր, այլեւ քաղաքական ակտ՝ ուղղուած ազատականացող ԽՍՅՄ-ին։

Ո՛չ 1988-ից առաջ, ո՛չ յետոյ, երբ Յայաստանն արդեն անկախ էր, օգնութեան նման ծաւալ հնարաւոր չէր պատկերացնել։ Եւ այդ ծաւալն էր, որ մեզ գցեց թիւրիմացութեան մէջ, թէ ամբողջ աշխարհը մեր փոխարեն պետք է լուծեր բոլոր խնդիրները՝ հաւաբեր փլուածբը, վերակառուցէր վնասուածը, կառուցէր նոր շենքեր, անգամ թաղամասեր՝ մարդկանց վերադարձնելով իրենց բնակարանները։

Յարցիս, թէ հնարավոր չէ՞ր արագ մաքրել եւ նոյն տեղում կառուցել շենքերը (նույն մակերեսով), ծանօթ մի ճարտարապետ, որ երկրաշարժից յետոյ երկար ժամանակ աշխատել էր Գիւմրիում ու մասնակցել վերականգնման արուեստանոցի աշխատանքներին, պատասխանեց. «Արագ վերականգնելու դէպբում Գիւմրիում եւ միւս քաղաքներում 2-3 տարի յետոյ երկրաշարժի հետքն անգամ չէր մնայ, բայց մերոնք գերադասեցին հեռանկարային զարգացումը»։

Ու որոշեցին ստեղծել նոր թաղամասեր, որոնք այդպես էլ չդարձան քաղաքի հարազատ մաս։ Քաղաքն էլ՝ աւերակներով ու փլուածքներով մնաց ու կայ մինչ օրս։

Պատճառը մեր մտածողութեան մէջ բուն դրած առաւելապաշտութիւնն է, որը հիմնականում եւ մշտապէս պայմանաւորուած է բարի ուրիշներից

VISITE D'ARTAK BEGLARYAN À GENÈVE

>>> par le Grand Conseil du Canton de Genève. La dernière intervention était un témoignage direct sur la situation des Arméniens déplacés de force depuis le Haut-Karabagh par Lerna Bagdjian, secrétaire de l'UAS.

Le soir du 15 novembre 2023, lors d'une rencontre avec des représentants des organisations de la communauté, organisée au Centre arménien de Genève, M. Beglaryan a expliqué les circonstances objectives et subjectives qui, selon lui, ont conduit à la perte de l'Artsakh. Il a également fait état des difficultés que nos compatriotes de l'Artsakh rencontrent actuellement suite au nettoyage ethnique mené par l'armée azérie en septembre 2023. La présentation a été suivie par un échange franc et ouvert sur les questions soulevées par les participants et auxquelles M. Beglaryan a donné des réponses exhaustives.

սպասուող օգնութեամբ։ Եթէ աշխարհը ոտքի է կանգնել, օգնում է, ինչո՞ւ չօգտուել դրանից։

Գերմաներենի թարգմանիչ ծանօթս մի անգամ պատմում էր, թէ իր հետ Գիւմրի այցելած գերմանացին ոնց է զարմացել՝ շուրջ տասնհինգ տարի անց տեսնելով չվերակառուցուած բաղաբը, ուրուական շենքերը, փայտէ-մետաղէ ժամանակաւոր տնակները։

Թարգմանիչը բացատրել էր, որ անկախանալուց յետոյ Յայաստանը յայտնուել է սոցիալ-տնտեսական ճգնաժամի մէջ, չունի վերականգնումն աւարտելու անիրաժեշտ միջոցներ։

Իսկ մարդիկ ի՞նչ են անում հարցրել էր գերմանացին ու պատմել, թէ պատերազմից յետոյ պարտուած, ջախջախուած, աւերուած Գերմանիայի քաղաքացիներն ինչպէ՞ս են հատիկ-հատիկ հաւաքել փլատակները, որոնց ծաւալներն, ի դէպ, անհամեմատելի են մեր երկրաշարժի գօտու հետ։

Մի կտոր սեւ հացով, մի խորանարդիկ շաբարով, երգելով առաւօտից իրիկուն աշխատում էին՝ պատմել էր:

Պարտուած գերմանացիներն այսպէս վերակերտել են իրենց ինքնիշխանութիւնը։ Ու թէեւ ամերիկեան օգնութիւնը չափազանց մեծ էր եւ ազդեցիկ, բայց Գերմանիայի քաղաքներն էլ կը մնային փլուզուած, եթէ անհատը, քաղաքացին պատասխանատուութիւն չստանձնէր։

Ու հիմա, երբ անդադար խօսում են ինքնիշխանութեան մասին, միանգամից հարց է առաջանում ով է «ինքը» եւ, մինչեւ «իշխանութիւն» բառի հետ կցուելն ու բարդ ածանցաւոր նոր բառ կազմելը, ինչ է անում սեփական խնդիրները լուծելու համար։

(Ալիբ Մեդիա)

PORTRAIT

SRBUHI LISSITSIAN

par Lerna BAGDJIAN

Parmi les nombreuses avancées techniques alliant art et science de ces derniers siècles, l'importance de la cinétographie est souvent sous-estimée. Cette méthode d'écriture des mouvements dans les domaines de la danse et de la chorégraphie a pourtant été essentielle pour l'ethnologie, et tout particulièrement pour les peuples en constante lutte pour leur survie.

L'une des figures majeures dans le Caucase est indéniablement Srbuhi Lissitsian.

Née à Tbilissi en 1893, Lissitsian est une figure de l'ethnographie arméno-soviétique. Elle est connue pour avoir mis en place une nouvelle méthode scientifique permettant de décrire précisément la danse folklorique en utilisant des techniques relevant de la cinétographie.

Lissitsian grandit à Tbilissi dans un contexte familial où l'étude de la culture arménienne est prédominante: c'est la fille du célèbre ethnologue Stepan Lissitsian et sa mère est également pédagogue et chercheuse.

Ses parents sont des figures proéminentes de l'ethnologie, ils publièrent plusieurs magazines, tels que "Hasker" au début des années 1920 et "Taraz" à la fin du 19e siècle. Stepan Lissitsian est notamment connu pour ses ouvrages sur les Arméniens du Haut-Karabakh, en étudiant dans différents villages les modes de vie, l'habillement, les cultures et les arts.

Lissitsian reçoit une formation musicale au *Tiflis Music College*, et poursuit ses études à Moscou, où elle étudie au département d'histoire et de philologie et se spécialise en littérature russo-romaine. Elle poursuit en parallèle des formations de danse auprès de studios reconnus.

À son retour à Tbilissi, elle fonde un studio de rythmique et plastique et d'éloquence, qui en 1924 est transformé en l'Institut rythmique de Tbilissi. Staline lui-même assistait à ses représentations et louait son travail. Il lui demanda notamment de faire connaître son travail en Occident, et elle fut donc envoyée en Allemagne plusieurs fois. Avec ses étudiants, elle visite de nombreuses villes de Transcaucasie, et effectue plusieurs tournées à Moscou.

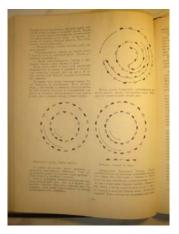
Elle s'installe à Erevan dans les années 1930, et fonde l'école chorégraphique de Erevan. Lissitsian prend la direction de l'ensemble ethnographique, et devient la première directrice de l'école.

Elle poursuit ses recherches en Arménie, notamment en tant que chercheuse à l'Institut d'histoire de la culture matérielle, puis dans le secteur de la théorie et de l'histoire de l'art à l'Académie des sciences, tout en enseignant en parallèle à l'Institut d'art et de théâtre d'Erevan. Dès 1959, durant 20 ans, elle devient chercheuse principale à l'Institut d'archéologie et d'ethnographie de l'Académie des sciences d'Arménie.

En parallèle de ses recherches, elle chorégraphie de nombreuses danses folkloriques, écrit des représentations théâtrales, compose le fameux ballet "Narine", et traduit de grands classiques d'auteurs arméniens, du russe vers l'arménien.

Après avoir étudié les systèmes d'écriture existants, elle met en place dans les années 1940 un système d'enregistrement des mouvements. Son ouvrage "Enregistrement de mouvement (Cinétographie)" (Запись движения (кинетография)) révolutionne l'ethnographie en URSS. Il est adopté par le Ministère de la Culture de l'URSS en 1980 et est utilisé dans nombreux ouvrages d'ethnologues russes.

On compte plus de 3'000 danses répertoriées grâce au travail de Lissitsian. La technique de cinétographie qu'elle a créée permet d'enregistrer avec une précision mathématique la position du corps dans l'espace et d'analyser les mouvements et les mises en scène des danses et des représentations théâtrales. Son travail de recherche est identifié comme le premier sur l'histoire de la danse arménienne.

Au même titre que Komitas, connu pour son travail de recueil de chants et ses systèmes de notation, Lissitsian est réputée pour ses expéditions scientifiques dès 1923 au cours desquelles elle a enregistré de nombreuses danses folkloriques arméniennes, et a collecté du matériel ethnographique. Elle est d'ailleurs surnommée la "Komitas de la danse arménienne".

Son ouvrage "danses anciennes arméniennes" paru en 1983 rassemble de nombreuses partitions, croquis de scène de danse, systèmes d'écriture, historique de danses. Il est devenu une référence dans la transmission de l'héritage de cet art au 21 ème siècle. Son travail sur la danse a notamment

ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԲԱՌԵՐԸ. ԱՓ ԵͰ ԱՓՆ

Արմենակ ԵՂԻԱՅԵԱՆ

Սկսելու համար ըսեմ, որ արդի հայը հազիւ թէ գիտնայ, որ մենք ունեցած ենք եւ ունինք իրարանման երկու տարբեր բառեր։ Չայր Կռանեանը, օրինակ, կը ճանչնայ մէկ ափ, որ խառն ի խուռն եւ հաւասարապէս կը նշանակէ՝ «ձեռքի մէջը, բուռ, եզերք»։

Միևչոեռ՝

--Մէկը՝ ափ է, որ թաթի մատներուն միջեւ գտնուող տափարակ մասն է, որ տեղին համեմատ կը կոչուի նաեւ բուռ. «ափ մը ցորեն» կամ «բուռ մը ցորեն» նոյնանիշ են. ֆրասերէն՝ paume, անգլերէն՝ palm, իտալերէն՝ palmo:

Այս նշանակութեան հետեւողութեամբ յառաջացած են հետեւեալ բառերը.

ափիբերան – որ կը նշանակէ զարմացած, պապանձած:

ափյափոյ – որ կը նշանակէ հարեւանցի, վեր ի վերոյ, հապճեպ. արեւելահայերը կ՛ըսեն՝ ձեռաց, արաբերէնն ու թրքերէնը՝ *հայալլա*։

ափաչափ – ափի մը չափով, ծաւալով. ասոր բարբառային ձեւն է՝ ափչաբ։

--Իսկ միւսը՝ ափն է, որ կը նշանակէ եզերք, մասնաւորաբար ջրային տարածութեան մը. օրինակ՝ ծովուն ափը, այլեւ գետին, ուրեմն՝ ծովափ(ն) եւ գետափ(ն). ածականները՝ գետափնեայ, ծովափնեայ։

Նաեւ ծայրամաս, օրինակ՝ փոսի, ձորի, ջրհորի. «Առ ափն ջրհորին» կը նշանակէ ջրհորին եզերքը։ Այլեւ՝ հեռաւոր, անծանօթ, խորթ տարածքներ, ինչպէս՝ «օտար ափեր»

Այս արմատեն յառաջացած է քարափ(ն), որ կը նշանակէ պարզապէս ժայռ, նաեւ՝ գետի կամ ծովու եզերքին կառուցուած քարային տարածութիւն, ուր կը հաւաքուին նաւէն իջնողները կամ նաւ բարձրացողները, եւ կը կուտակուին ներկրելի կամ արտակրելի ապրանքները։

Գրաբարի մեջ այս երկուբը յստակօրեն կը զանազանուէին. այսպես՝

--ափ -ափոյ -յափէ -ափով. ափք -ափոց - յափոց ափովք (ափօք):

--ափն-ափան-յափանէ-ափամբ. ափունք-ափանց-յափանց-ափամբբ։

Աշխարհաբարի մեջ ափն կորսնցուցած ըլլալով բառավերջի «ն» բաղաձայնը, երկուբը ձեւով նոյնացած են եւ հաւասարապես կու տան՝ --ափ-ափի-ափե-ափով. ափեր-ափերու-ափերե-ափերով։

Ձեւի եւ հոլովներու նոյնացումն ալ պատճառ դարձած է, որ կամաց-կամաց աղօտի ասոնց իմաստային տարբերութիւնը, եւ շփոթուին երկու բառերը ու ընկալուին իբրեւ մէկ բառ։

«Ափև» ձեւը պահուած է միայն գետափնեայ եւ ծովափնեայ ածականներուն մէջ։

SRBUHI LISSITSIAN

>>> été complété par nombreuses études sur l'Arménie païenne et sur la mythologie grecque, romaine et arménienne. Ses ouvrages se font rares et sont très sollicités.

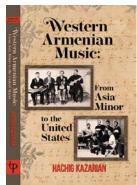
Mère de l'ethnomusicologie en République soviétique, Lissitsian est une figure encore enseignée auprès des universités en Russie actuelle. En 2016, dans le cadre d'un colloque scientifique donné par le département des sciences humaines de l'université de St-Petersbourg, le système de Lissitsian est considéré comme l'un des 3 modes d'écriture de cinétographie les plus populaires au monde, aux côtés de ceux de Laban et Benesh.

Lissitsian s'éteint à l'âge de 86 ans et laisse derrière elle un patrimoine immense. Elle a jeté les bases de la science de la danse arménienne. Son successeur, Gagik Ginosyan (voir son Portrait dans le numéro 234 - juillet-août 2021 d'Arzakank), s'inspire grandement de ses travaux pour permettre la transmission de la danse, qu'il perçoit comme un art essentiel pour la préservation de la culture arménienne, et donc de la nation arménienne.

L.B.

LՈՅՍ ՏԵՍԱԻ ԱՐԵԻՄՏԱՅԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈԻԹԵԱՆ ՆՈԻՒՐՈԻԱԾ ՅԱՏՈՐ ՄԸ

Քալիֆորևիոյ նահանգային համալսարանի Ֆրեզնոյի մասնաճիւղի հրատարակչատունեն լոյս տեսաւ արեւմտահայ երաժշտութեան նուիրուած՝ Western Armenian Music: From Asia Minor to the United States անգլերեն հատորը, որուն հեղինակն է երաժշտագետ խաչիկ Ղազարեան։

Չատորը կու տայ արեւմտահայ երաժշտութեան զարգացման պատմութիւնը եւ կու տայ Չայաստանէն դէպի Միացեալ Նահանգներ անոր ոդիսականին պատմականը։

Յրատարակութիւնը մաս կը կազմե Քալիֆորնիոյ նահանգային համալսարանի Ֆրեզնոյի մասնաճիւղի հրատարակչատունեն լոյս տեսնող Յայկական շարքին, որուն խմբագիրն է փրոֆ. Պարլօ Տէր Մկրտիչեան։ Այս հատորը շարքին 18րդ է, իսկ ցարդ հրատարակուած են 21 հատորներ՝ համալսարանին մեջ գործող Յայագիտական ծրագիրին հետ գործակցաբար։

Շարբին բոլոր գիրբերը տրամադրելի են՝ <u>asbarez.am</u> միջոցաւ:■

(ԱՍՊԱՐԷՉ)

(U4OU)

«ՔԱՄՓ ԱՐՄԷՆ»Ի ՅԻՄՆԱՐԿԷՔԻ ԱՐԱՐՈՂՈԻԹԻԻՆԸ

Ամերիկայի Դայ Աւետարանչական Ընկերակցութիւնը (ԱԴԱԸ) յատուկ հաղորդագրութեամբ մը կը տեղեկացնէ, թէ Շաբաթ, Նոյեմբեր 4-ին, Պոլսոյ Թուզլա թաղամասին մէջ գտնուող «Քամփ Արմէն»-ի վերակառուցման հիմնարկէքի արարողութիւնը կատարուած է, մասնակցութեամբ Կէտիկ Փաշայի Դայ աւետարանական եկեղեցւոյ հովիւ վեր. Գրիգոր Աղապալօղլուի, Պոլսոյ Դայ կաթողիկէ արբեպիսկոպոսական աւագ աթոռի առաբելական կառավարիչ Պօղոս Լեւոն արբ. Ձէքիեանի, Պոլսոյ Դրանդ Տինք դպրոզի սաներու եւ բազմաթիւ հիւրերու։

Սուրբ գրային «Եթե Տերը չշինե տունը, զուր տեղ կ՛աշխատին անոր շինողները» (Սաղմոս 127. 1) համարով Պոլսոյ Յայոց պատրիարք՝ Սահակ Բ. արբ. Մաշալեան սկսաւ ներկաներուն ուղղուած իր պատգամը։

1962-ին, Յրանդ Կիւզէլեան ունէր տեսիլք մը՝ փրկելու, կրթելու եւ դաստիարակելու հայ մանուկներ, որոնք հարկադրաբար կ՛ապրէին օտար շրջապատի մը մէջ եւ կը հետեւէին այլ հաւատքի ու կրօնքի։

Անոնցմե ամենեն հանրածանօթներն են Յրանդ Տինք եւ իր տիկինը՝ Ռաքել Տինք։ Այսօր, Ամերիկայի Յայ Աւետարանչական Ընկերակցութիւնը կը ջանայ վերակենդանացնել այս տեսիլքը՝ օգնելով «Քամփ Արմեն»-ի վերականգնման եւ վերակառուցման աշխատանքներուն եւ յիշելու Յրանդի ժառանգութիւնը ու անոր թողած ազդեցութիւնը այն մանուկներուն վրալ, որոնց ան օգնած էր եւ փրկած։

Կիւզէլեան՝ այդ անվախ հերոսը, որոնեց եւ փրկեց հարիւրաւոր հայ մանուկներ, որոնք 1915-ի Յայոց Ցեղասպանութեան յաջորդող տասնամեակներուն մնացած էին առանց ընտանիքի, ինքնութեան, եկեղեցւոյ կամ դպրոցի։ Ապա ան հիմնեց Պոլսոյ «Պատանեկան Տուն»-ը, իսկ աւելի ուշ կառուցեց Թուզլա թաղամասին մէջ «Քամփ Արմէն»-ը՝ անոնց ապահովելու համար ապաստանարան եւ գուրգուրանք ու սորվեցնելու յարգել եւ պահպանել իրենց քրիստոնեական հաւատքը եւ հայկական ժառանգութիւնը։

1970-ականներու վերջաւորութեան, «Քամփ Արմեն»-ը բռնագրաւուեցաւ տեղւոյն իշխանութիւններուն կողմե եւ զայն վերասեփականացնելու բազմաթիւ փորձեր մերժուեցան։

Մայիս 2015-ին, դարձեալ սկսան դիմադրութիւններ, երբ ճամբարը քանդելու փորձեր կը կատարուէին։ «Նոր շարթօնք» եւ «Քամփ Արմեն» համախմբումերը 180 օրեր՝ գիշեր ու ցերեկ հսկեցին ճամբարին, կասեցնելով անոր աւերումը։ Ապա, իբրեւ արդիւնք հայ համայնքի ներկայացուցիչներու եւ քաղաքական գործիչներու բանակցութեան գործընթացին, ինչպես նաեւ փոքրամասնութիւններու համար իրականացւած բարեփոխումներուն, «Քամփ Արմեն»-ի սեփականութեան իրաւունքը Յոկտեմբեր 27, 2015-ին վերադարձուեցաւ Կետիկ Փաշայի Յայ աւետարանական եկեղեցւոյ։ Այդ թուականեն ետք, հետեւողական ջանքեր կը գործադրուին թրքահայ ազգային եւ եկեղեցական շրջանակներու մեջ՝ ճամբարը վերակառուցելու։

Նոր «Քամփ Արմեն»-ը պիտի վերակառուցուի նոր սերունդի ներկայի կարիքներուն համապատասխան։ Այս նախաձեռնութիւնը կ՛րրականացուի 3այ առաքելական, 3այ կաթողիկե եւ 3այ աւետարանական եկեղեցիներու համատեղ նախաձեռնութեամբ։

ԱՅԱԸ-ի նշանակետն է՝ 2.5 միլիոն տոլարի հանգանակութիւն, նոր «Քամփ Արմեն»-ը դարձնելու համար առաջին եւ միակ ճամբարը Թուրքիոյ մեջ, որ պիտի գործե իբրեւ զարգացման կեդրոն, եւ պիտի ծառայե Յայ աւետարանական, կաթողիկե եւ առաքելական հա-մայնքներու պատանիներուն եւ երիտասարդներուն անխտիր, ամեն օր՝ ամբողջ տարուան ընթացքին՝ ընկերային, մշակութային եւ կրօնական զարգացման ծրագիրներով, պատրաստուած՝ կամաւորներու օգնութեամբ։

Ամերիկայի Յայ Աւետարանչական Ընկերակցութիւնը կը բաջալերէ բոլոր անոնք, որոնք կը հաւատան Յրանդ Կիւզէլեանի տեսիլքին՝ մասնակցելու եւ դառնալու «Քամփ Արմէն»ի վերակառուցման այս եզակի ժամանակին մէկ մասնիկը։

«Քամփ Արմեն»-ը կը վերակառուցուի՝ անգամ մը եւս ընդգրկելու Թուրքիոյ մեջ ապրող հայ պատանիները եւ երիտասարդները, եւ կապելու զանոնք իրենց ժառանգութեան ու հաւատքին եւ ոգեշնչելու զանոնք, որպեսզի իրենք ալ իրենց կարգին փոփոխութիւններ բերեն զիրենք շրջապատող աշխարհին։

Իր հիմնադրութեան օրեն ի վեր, Ամերիկայի Յայ Աւետարանչական Ընկերակցութիւնը նիւթապես եւ բարոյապես աջակցած է Պոլսոյ «Պատանեկան Տուն»-ին եւ «Քամփ Արմեն»-ին, ինչպես նաեւ Կիւցելեանի աշխատանքներուն։

Կը խնդրենք, որ համագործակցիք եւ աջակցիք Թուրքիոյ մէջ ապրող մեր հայ պատանիներուն եւ երիտասարդներուն համար այս փոքրիկ տունը ստեղծելու Ամերիկայի Յայ Աւետարանչական Ընկերակցութեան ջանքերուն։ Ձեր նուիրատուութիւնները կրնաք ուղարկել.- Armenian Missionary Association of America — 31 West Century Road, Paramus, NJ 07652) կամ կատարել անոր կայբէջին միջոցով

http://weblink.donorperfect.com/RebuildingCampArmen.

(Yerakouyn.com)

LA JOURNALISTE ALIN OZINIAN À GENÈVE

par Garabed YELEGEN

Dans le cadre d'une tournée de rencontres avec ses lectrices/lecteurs, la journaliste arménienne Alin Ozinian était à Genève le 16 Décembre 2023, au restaurant *Gavroche*.

Parmi les auditeurs, il y avait 6 Arméniens mais aussi des Turcs et des Kurdes.

Le sujet de cette rencontre était «Un voyage à travers des souvenirs du passé au présent: Être l'autre en Turquie».

Alin nous a parlé de son vécu et de ses réflexions d'être «autre» en Turquie en tant qu'arménienne.

Née à Istanbul en 1982 elle a vécu son enfance dans un quartier de Bakırköy où beaucoup d'Arméniens vivaient. Alin se souvient qu'étant enfant, dans la rue elle a appelé sa maman «mama». Sa mère l'a réprimandée et l'a interdite de dire «mama» dans la rue. Toujours dans le même quartier, la famille d'Alin avait une voisine turque très gentille. Elle aimait bien Alin, elle lui donnait des cadeaux. Un jour, cette voisine a sonné à la porte de la famille d'Alin et a hurlé en disant qu'ils allaient confisquer tous les biens des Arméniens. Sans connaitre la raison de cette agression, la famille d'Alin a eu très peur et cette peur a perduré.

Plus tard, la famille d'Alin a déménagé dans un autre quartier d'Istanbul, à Kadıköy où vivaient également beaucoup d'Arméniens. Etant jeune fille, Alin se souvient que son père était le premier dans le quartier à hisser le drapeau turc dans leur balcon pendant les fêtes nationales. En face de leur bâtiment, il y avait un voisin, officier de l'armée turque qu'il approuvait le geste du père d'Alin en hochant sa tête.

Pendant les cours de préparation à l'entrée à l'université, un garçon turc de Trébizonde a essayé d'être très proche d'Alin. Il faisait tout pour Alin, même si elle ne demandait qu'en demi-mot. Un jour, Alin lui a dit qu'elle était arménienne. Le lendemain, le jeune turc a changé de classe pour ne plus revoir Alin.

Au lycée arménien qu'elle fréquentait, dans un cours de sécurité nationale donné par un officier de l'armée turque, «l'enseignant» a dit que si la Turquie voulait, elle pourrait envahir l'Arménie en quatre heures.

Pourtant Alin, comme beaucoup d'Arméniens de Turquie, ne savait rien de l'histoire des Arméniens. Quand elle a eu 19 ans elle a appris qu'il y a eu une dynastie arménienne à Van. Les aînés ont toujours caché les oppressions subies pour protéger leurs enfants.

Les directeurs adjoints nommés par l'État turc dans les écoles arméniennes ont plus de pouvoir que les directeurs arméniens. Ils surveillent tout.

Le patriarche arménien de Turquie déclare que la Turquie est un pays idéal pour les Arméniens. Il approuve la conversion de la basilique de Saint Sophie à une mosquée. Les Arméniens de Turquie sont des prisonniers de l'État turc, qui les manipule.

Malgré tous leurs efforts, les Arméniens sont toujours des «autres» en Turquie. Alin a vécu cette exclusion au quotidien dans tous les domaines. Même les Turcs les plus «instruits», les plus «ouverts» ne comprenaient pas l'arménité d'Alin. Ils s'étonnaient qu'Alin soit arménienne.

Cette conversation d'Alin a été suivie par une partie questions-réponse et d'échanges. A la fin, Alin a dédicacé ses livres.

Alin Ozinian avec Tuncay Yılmaz (organisateur de la rencontre)

A noter que cet évènement avait été organisé par le parti politique turc SYKP (Sosyalist Yeniden Kuruluş Partisi - Parti socialiste de la reconstruction). Au mois de décembre 2023, la même conversation avait déjà été organisée dans d'autres villes de Suisse; Zurich, Bâle, Bern, Baden, Aargau. Ce parti politique fondé en 2013 en Turquie est un des très rares partis qui est pro-arménien, pro les autres minorités non turques, et admet la réalité du génocide des Arméniens tout en protestant contre l'invasion d'Artsakh par les forces azéries.

Comme mentionné ci-dessus, Alin est une journaliste arménienne née à Istanbul en 1982. Elle a fait ses études primaires et secondaires dans des écoles arméniennes d'Istanbul. Elle a étudié les «Relations internationales» à l'Université d'Istanbul. Elle est mariée, a une fille et vit actuellement en Arménie. Elle parle l'arménien occidental, l'arménien oriental, le turc, l'anglais et le russe.

Elle écrit dans des journaux arméniens, turcs et autres. Elle a reçu le prix «Etudes des immigrants» de l'Union Européenne pour son travail sur les femmes clandestines arméniennes d'Arménie travaillant en Turquie. Elle a travaillé comme responsable de Turquie à la Fondation Civilitas. Elle est coordinatrice de la région du Caucase de l'organisation *International Alert*. Elle était la porteparole du Conseil de Développement des Affaires de Turquie-Arménie. Depuis 2015, elle travaille aussi pour *The Armenian Assembly of America*.

«ՍԵՐԳԵՅ ՓԱՐԱԶԱՆՈՎ. ՉԸՆԴՅԱՏՈՒԱԾ ԹՌԻՉՔ» ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ARARAT ԹԱՆԳԱՐԱՆՈՒՄ

Ի նշանաւորումն Սերգէյ Փարաջանովի 100-ամեակի, Երևանի կոնեակի գործարանի ARARAT թանգարանն իր ժամանակաւոր ցուցադրութիւնների սրահում բացում է «Սերգէյ Փարաջանով. Չընդհատուած թռիչք» ցուցադրութիւնը։ Այն ներկայացնում է մեծն վարպետ Փարաջանովի ընկեր, աշակերտ, լուսանկարիչ Եուրի Մեչիտովի լուսանկարները՝ այդ թւում յայտնի «Թռիչք» ֆոտոն։

Վարպետի կեանքի և ստեղծագործութիւնների ընկալման հարցում այս լուսանկարն առանձնայատուկ տեղ է զբաղեցնում և ունի ստեղծման հետաքրքիր պատմութիւն։ Այն արուել է 1981 թուականի մայիսի 15-ին և փոխանցում է ոչ միայն Փարաջանովի դիմագծային կերպարը, այլև նրա ստեղծագործական միտքը, քանի որ Եուրի Մեչիտովի կողմից արուած լուսանկարի *կոմպոզիցիոն* հեղինակը հանդիսացել է հենց ինքո՝ Փարաջանովո։

«Դժուար, գրեթէ անհնար է մեծն Փարաջանովի փառաւոր ժառանգութիւնը համակողմանի վերլուծելը։ Նրա ստեղծագործական աշխարհին յարաբերուելու առաջին իսկ փորձառութիւնը վերափոխում է պատկերային ընկալումների մեր հայեացքները և վերածւում մտագրաւ մի առեղծուածի։ Կեանքի վառ պահերի, առատաձեռնութեան և վարպետութեան մարգարէ Փարաջանովի ողջ կեանքը գեղեցիկի ու ներդաշնակի որոնման անկեղծ փորձ է, ինչի համար մի բանի դրուացներ տեղ են գտել այս ցուցադրութիւնում։ Ուրախ ենք, որ ARARAT թանգարանի տասնեակ հացարաւոր այցելուներ թէ՛ Յայաստանից, թէ՛ արտերկրից գալիք մի քանի ամիսների ընթացբում կը կարողանան բացայայտել Վարպետութեան, Առատաձեռնութեան, Ստեղծագործական մտքի և Նուիրուածութեան նոր եզրեր», մեկնաբանում է Երևանի կոնեակի գործարանի հասարակայնութեան հետ կապերի դեկավար Չարուհի Սարիբեկեանը։

Նշենք, որ ցուցադրութեան *պրեմիերա*ն տեղի է ունեցել 2023 թուականի յուլիսին և հանդիսացել է Rambalkoshe ժամանակակից արուեստի թանգարանի musæum նախագծի մաս։

ARARAT թանգարանում «Սերգէյ Փարաջանով. Չընդհատուած թռիչք» ցուցադրութիւնը կը գործի մինչև 2024 թուականի մայիսի 1-ը։ ■

(Panorama.am)

ASSEMBLÉE GÉNÉRALE DE KASA

à la paroisse St-Etienne, rte d'Oron 10, Lausanne Dimanche 25 février 2024 de 10h à midi avec la participation de responsables arméniennes de KASA suivie d'un REPAS convivial à 12h30 et d'un temps de partage.

Inscriptions obligatoires pour l'AG et le repas avant le 10 février 2024 Tél. 021 728 50 78 kasa@kasa.am

Adultes: CHF 50.- Jeunes (12-25 ans): CHF 25.-Enfants (-12 ans): gratuit

www.kasa.am https://www.facebook.com/armeniecoeur

Messes arméniennes en Suisse alémanique Heure Date Lieu Adresse Kath. Kirche 5415 Baden 21.01.2024 15 00 Nussbaumen AG St. Maria 8200 Schaffhouse 11.02.2024 15 00 Kath. Kirche SH 8280 Kreuzlingen Kath. Kirche 24.03.2024 11 30 Bernrain TG Röm. Kath. 8600 Dübendorf 31.03.2024 15 00 Kirche ZH

www.armenische-kirche.ch Pfr.ShnorkTchekidjian Tel: 079/704 74 87

Gurdjieff Ensemble présente

ZARTIR

Concert exceptionnel pour le nouveau CD lancé en décembre 2023 par ECM.

27 janvier 2024 à 20h00 à l'Alhambra

Rue de la Rôtisserie 10, 1204 Genève

Puissamment hypnotique, l'Ensemble Gurdjieff, né en Arménie il y a treize ans sous la houlette du musicien Levon Eskenian, regroupe certains des meilleurs praticiens de duduk, blul, saz, tar, kamancha, oud, kanon, santur, dap, tmbul, dhol, pku, zurna, kshots et burvar! Son ambition depuis le départ: ramener la musique du philosophe, auteur et compositeur arménien Georges I. Gurdjieff à ses sources d'inspiration ethniques. Par la suite le Gurdjieff Ensemble a élargi son répertoire à la musique du compositeur, ethnomusicologue, chanteur et prêtre arménien Komitas, avec une attention particulière portée à l'instrumentation folklorique et les arrangements originaux, mais aussi à celle de Bela Bartok et d'autres grands compositeurs européens modernes, auxquels il rend admirablement hommage.

Organisation: Association Musika

Billetterie: musika-association.ch

COMMUNICATIONS

L'Unité d'arménien de l'Université de Genève et Artzakank-Echo

proposent

une soirée projection du film

"L'art d'être vivant. Retour en Arménie"

vendredi le 9 février 2024 à 19h30 au Centre arménien de Genève

en présence du réalisateur Hervé Magnin

avec la participation de **Valentina Calzolari Bouvier**, professeure d'études arméniennes

Entrée libre

"L'ART D'ÊTRE VIVANT. RETOUR EN ARMÉNIE" NOUVEAU FILM DE HERVÉ MAGNIN

Dix ans après son documentaire "Arménie, terre de résilience" (octobre 2013), Hervé Magnin retourne Arménie en été 2023 tourner "L'art d'être vivant. Retour en Arménie". Il réalise des interviews avec différents interlocuteurs alors que le nettoyage

ethnique est en cours en Artsakh et sera achevé quelques mois plus tard par l'exode forcé de sa population.

A travers des témoignages poignants, le film explore la vie sous la menace d'une nouvelle guerre imminente de ces personnages, qui font preuve de résistance et de résilience. Les discussions autour du contexte géopolitique explosif dans lequel évolue l'Arménie depuis la guerre de 44 jours gardent toute leur actualité.

Hervé Magnin est un artiste savoyard accompli qui a plusieurs cordes à son arc: Formé aux arts plastiques, il est réalisateur, comédien, écrivain, conférencier, musicien et psychothérapeute. Presque toutes ses œuvres convergent vers une société plus respectueuse du vivant sous toutes ses formes, dans une perspective de développement durable, avec plus de solidarité internationale, de justice sociale et de respect des droits humains. En tant qu'artiste engagé, il met son art au service de différentes causes qu'il défend.

"Mon attachement à l'Arménie et le peuple arménien est profond et assez mystérieux" explique-t-il. "J'ai

RENDEZ-VOUS

Tous les mercredis: (du calendrier scolaire genevois): de 10h00 à 16h15, cours de l'Ecole Topalian dans les locaux de la Fondation Topalian (à côté de l'Eglise, 64, route de Troinex) pour tous les enfants de 4 à 12 ans, débutants ou avancés. Le repas de midi et le goûter sont servis sur place. Bus de ramassage scolaire à disposition le matin et le soir.

Renseignements: ecole.topalian@centre-armenien-geneve.ch

<u>Tous les mercredis:</u> (du calendrier scolaire genevois): Cours de l'Ecole de danse SANAHIN de l'UAS au Centre Arménien de Genève: de 16h15 à 21h15 avec 4 classes de niveaux et d'âges différents, à partir de 5 ans sans limite d'âge supérieure. Renseignements et inscriptions auprès de Christine Sedef 0797581136

<u>Tous les mercredis</u>: de 14h00 à 18h00, la bibliothèque Saint Grégoire l'Illuminateur du Centre Arménien est ouverte au public. Renseignements: M. Garabed Yelegen Tél. 079 538 51 26 bibliotheque@centre-armeniengeneve.ch

Arménie Culture et Saveurs vous propose:

<u>Tous les mardi:</u> Cours d'arménien occidental pour adultes.

<u>Tous les jeudi:</u> Cours d'arménien oriental pour adultes. <u>Renseignements et inscriptions</u>: Tél. 022 900 01 59 info@armenie-culture-saveurs.ch

découvert l'Arménie à travers le film Mayrig de Henri Verneuil, ainsi que la violence du génocide." En 2012, pendant un séjour au Liban, suite à une conversation avec un Arménien à bord d'un bus, il décide d'aller en Arménie.

"C'est un voyage qui a duré environ 4 mois. En 2013, parti en auto-stop, j'ai traversé toute la Turquie. À Doğubayazıt, j'ai fait un rêve étrange où je me voyais brandir le drapeau arménien sur le Mont Ararat." Il réalise ce rêve qui deviendra une des séquences de son premier documentaire sur l'Arménie.

Arrivé en Arménie, il décide spontanément de faire un film sur le génocide. Ne connaissant personne sur place, il commence à discuter avec des gens dans la rue. "J'ai vite constaté qu'ils n'avaient pas envie de parler du génocide, puis j'ai eu l'idée de travailler sur la résilience collective des peuples, une idée qui ne m'a pas lâchée depuis 10 ans" fait-il remarquer.

Quant à la question de savoir comment il est entré en contact avec les personnes qu'il a interviewées dans ses films, Hervé Magnin fait remarquer que quand un non-Arménien arrive dans le pays avec l'intention de réaliser un film, on lui ouvre pas mal de portes. "C'était pareil en Palestine et ailleurs" dit-il. "Je suis une personne sociable et j'aime découvrir les gens. J'ai commencé à les aborder dans la rue, ils m'ont mis en contact avec d'autres personnes et au bout de 2 mois j'ai créé un réseau assez conséquent."

Quel regard porte-t-il aujourd'hui sur la résilience du peuple arménien? La réponse est dans le film "L'art d'être vivant. Retour en Arménie" ...

ԱրՁԱԳԱՆԳ

ԺԸՆԵՒ ԵՒ ԼԵՄԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՄՈՒՐԲ ՑԱԿՈԲ ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՑՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

PAROISSE DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE SAINT-HAGOP GENEVE REGION LEMANIQUE

ԺՆԵԻՒ ՍՈԻՐԲ ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ <u>ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉ</u>ՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

Կիրակի 17 Դեկտեմբեր 2023-ին, Սուրբ Յակոբայ Մծբնայ հայրապետի տօնին առթիւ, Ժնեւի Սուրբ Յակոբ մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր Սուրբ եւ անմահ պատարագ մատուցանեց 2ուիցերիոյ հայոց թեմի Առաջնորդական Տեղապահ՝ Գեր. Տ. Գուսան Ծայրագոյն Վարդապետ Ալճանեանը։ Սուրբ Յակոբ Մծբնայ հայրապետը պարթեւական տոհմեն էր եւ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի հօրաբրոջ՝ Խոսրովիդուխտի որդին։ Ան նաեւ կը յիշուի որպես հրաշագործ, զգօն, իմաստուն եւ մեծ անուններով։ Ան ապրած ըլլալով չորրորդ դարու սկիզբը, 325 թուականին մասնակցած է Նիկիոյ Տիեզերական Ա. Ժողովին։

Ան կ՛ուզէ Նոյան տապանեն բեկոր մը գտնել ու բերել Մծբինի ժողովուրդին, որպեսզի անոր անհաւատութիւնը փարատէ։ Լերան գագաթը չհասած հրաշք մը տեղի կ՛ունենայ։ Անոր քնացած պահուն, տապանեն խաչաձեւ բեկոր մը կը յայտնուի իր գլխուն կողմը։ Ան վերցնելով փայտեայ կտորը կը տանի Մծբին եւ յայտնուած փայտի բեկորով զանազան հրաշքներ կը գործէ։ Ս. Յակոբ, եպիսկոպոս ձեռնադրուելէ ետք, իր բարոզներով ու ճառերով շատերուն դարձի կը բերէ։ Ան կը հիմնէ դպրոցներ ու կը կառուցէ եկեղեցիներ։ Երկար տարիներ իր հօտը հովուելէն յետոյ կը մահանայ 338 թուականին։ Ծննդեամբ ասորի ըլլալով հանդերձ մեր շարականները Յայաստանի սուրբը անուանած են զայն։ Սոյն այդ Նոյան տապանի բեկորը այսօր կը պահուի Մայր Աթոռի գանձատան մէջ որպէս սրբութիւն։

Այս տօնը նաեւ Ժնեւի Սուրբ Յակոբ մայր եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնն է։ Այս առիթով, սուրբ եւ անմահ Պատարագի աւարտին Տեղապահ Յայր Սուրբին նախագահութեամբ կատարուեցաւ Յոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն եւ Մատաղի օրհնութիւն եկեղեցւոյս բարերար՝ Յակոբ Թօփալեանի հոգւոյն լուսաւորութեան համար։ Այս տարուան մատաղը նուիրեց եկեղեցւոյս նուիրեալ Ատենապետ՝ յարգարժան Օննիկ Գազանճեանը իր ընտանիքին կողմե։ Պատարագի աւարտին Յայր Սուրբը Սուրբ խորանի սպասաւորներու եւ հաւատացեալներու մասնակցութեամբ այցելեց եկեղեցւոյս բարերարին գերեզմանը, որը կը գտնուի եկեղեցւոյս կից, Յայ Կեդրոնի պարտեզին մէջ եւ աղօթեց անոր հոգիին խաղաղութեան ու լուսաւորութեան համար։

Պատրաստեց՝ Տ. Գուսան Ծ. Վրդ. Ալճանեան

FETE DE L'EGLISE SAINT HAGOP, SAINTE MESSE SOLENNELLE, REQUIEM ET MADAGH

Le dimanche 17 décembre 2023, à l'occasion de la fête de notre église Saint-Hagop, notre Curé, le Très Révérend Père Goossan Aljanian, a célébré la sainte messe solennelle, suivie d'un requiem pour le repos de l'âme de Hagop Topalian, bienfaiteur de notre église.

Le "Madagh", béni par le Père Goossan, a été offert cette année par M. Onnik Kazanjian et sa famille.

A la fin de la liturgie, le Rev. Père, les diacres, ainsi que les fidèles se sont recueillis sur la tombe du bienfaiteur de l'Église, qui se trouve dans les jardins du Centre arménien, et ont prié pour la paix de son âme.

Nos chaleureux remerciements à Lilia et Vatché MARKOUSSIAN pour leur engagement sans faille pour notre Paroisse.

ԹՕՓԱԼԵԱՆ ԴՊՐՈՑ ECOLE TOPALIAN

Fondation Hagop D.Topalian: Route de Troinex 64, CH-1256 Troinex (Genève) topalianecole@gmail.com

No. 68 _

ՇՆՈՐՅԱԻՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ ԵԻ ՍՈԻՐԲ ԾՆՈԻՆԴ **BONNE ANNÉE ET JOYEUX NOËL**

Les élèves de l'école Topalian ont créé un beau tableau de la "Crèche Vivante" en l'honneur de la fête traditionnelle de Sourp Hagop. Cette célébration, imprégnée de l'esprit festif de Noël, demeure la préférée des enfants. Elle leur offre l'opportunité de partager des moments chaleureux, de présenter des spectacles, et de mettre en valeur leurs talents, le tout en attendant l'arrivée imminente du Père Noël.

Cette période festive, tant attendue par les enfants, va au-delà de l'arrivée du Père Noël. Elle a une dimension religieuse, marquée par l'Avent et la Nativité, symbolisant la naissance de Jésus. En préparant le spectacle, les enseignantes ont saisi l'occasion pour expliquer la signification de Noël, nos traditions, la décoration du sapin, le menu et les tenues vestimentaires, offrant ainsi aux élèves une compréhension plus profonde de la fête de Noël.

Ce spectacle a permis aux élèves de découvrir des termes importants comme "Unւրբ Ծunւuդ" (la Sainte Nativité), "Φημής" (le Sauveur), et "Unգեր" (les Rois Mages). De plus, ils ont appris le chant traditionnel "Այսօր Տօն է Սուրբ Ծննդեան, աւետիս", enrichissant ainsi leur compréhension des festivités et de la spiritualité de cette période.

Les élèves confiants et très impliqués dans leur rôle

Ensuite, les chants de Noël prennent place afin d'accueillir Ձմեռ Պապին (Կաղանդ Պապան / le Père Noël)

- Grand choix de livres et de publications récentes
- Expositions de tableaux Conférences Rencontres musicales
- Cours de langue pour adultes arménien occidental et oriental
- Artisanat Souvenirs, bijoux Spécialités arméniennes à emporter
- et service traiteur, pain arménien (Lavach), vin et cognac d'Arménie, café et thé d'Arménie
- Voyages Découverte de notre patrimoine culturel en Europe et en Arménie

HORAIRES: Lundi à Vendredi 9h30 - 18h30 - Samedi 10h - 15h

55 rue de Lausanne - 1202 Genève CH -Tram 15 - arrêt Môle ou Parking de la gare Cornavin T +41 (0) 22 900 01 59 - info@armenie-culture-saveurs.ch www.armenie-culture-saveurs.ch

<u>પ્રાથ્કવ્રાપ્ર</u>

Ձուիցերահայ Միութիւն Union Arménienne de Suisse

Escapade culturelle au «Global Village»

Le 1er novembre 2023, se déroulait à l'Université de Genève le «Global Village», organisé l'Association d'étudiants AIESEC. Cet événement a mis en lumière diverses cultures du monde à travers des stands présentant nourriture, tradition et danses.

L'UAS, en collaboration avec l'association BAF, a présenté la culture arménienne, grâce aux mets délicieux, concoctés par des bénévoles de notre communauté, offrant une dégustation de la cuisine arménienne. Pendant l'événement, des échanges enrichissants ont eu lieu, suscitant la curiosité des visiteurs à découvrir la culture arménienne.

L'UAS remercie tous les participants qui ont contribué au succès du stand, offrant ainsi une immersion dans la culture arménienne.

Conférence de presse: «Crime contre l'humanité au Haut Karabagh»

Le 15 novembre dernier. l'Union arménienne de Suisse a été honorée de la présence de Monsieur ancien ministre d'État Beglaryan, Ombudsman en Artsakh.

Durant cette conférence de presse, il a dénoncé les agissements du gouvernement azerbaïdjanais, bénéficiant d'une impunité totale, et a dévoilé la réalité difficile que vit la population arménienne d'Artsakh, entre disparitions et détentions de personnalités politiques et de combattants. Dans son appel, il a aussi insisté sur la nécessité d'imposer des sanctions contre SOCAR, soulignant son implication dans la situation actuelle. Face à la menace grandissante le long de la frontière arménienne, l'ancien ministre a incité le Conseil de sécurité d'assumer son rôle d'observateur, un appel à l'action pour contrer de nouvelles offensives potentielles.

L'UAS remercie chaleureusement les députés du Grand Conseil, Messieurs Sébastien Desfayes (PDC) et Sylvain Thevoz (PS), de leur présence et leur engagement indéfectible aux côtés du peuple arménien.

Rencontre festive à la kermesse

Comme à l'accoutumée, la Paroisse de l'Église apostolique arménienne St-Hagop a organisé sa kermesse annuelle les 24 et 25 novembre dernier, une fois de plus pour partager des moments chaleureux en famille et entre amis, déguster des mets traditionnels arméniens et admirer les performances des danseurs des troupes Sanahin de Genève et Margarit de Lausanne.

Les membres de l'UAS étaient présents au comptoir des rafraîchissements contribuant à l'atmosphère animée de la kermesse. Une ambiance empreinte de gaieté et de convivialité régnait, faisant de cet événement un rendez-vous incontournable.

Rendez-vous sportif à Barcelone

Les Euro Armenian Games font leur grand retour à Barcelone pour le week-end de Pâques, du 29 mars au 1er avril 2024. Des délégations arméniennes venant de toute l'Europe s'y réuniront pour participer à des tournois sportifs. Ce sera l'occasion de partager ensemble cette expérience exceptionnelle et de ramener chez nous plusieurs trophées. Pour de plus amples informations, n'hésitez pas à nous contacter et à vous joindre à nous pour vivre cet événement unique! Les inscriptions sont ouvertes! Ne les ratez pas!

Lerna, Raffi, Miganouche, Véronique, Artem, Vatche et Haig vous souhaitent, au nom de l'Union Arménienne de Suisse, une merveilleuse année remplie de joie et de paix!

